

confessionis fidei. In foro tamen exteriori Ecclesie pro hereticis, & excommunicatis habentur. Rursum heresis formalis interna simul, & externa dividitur in eam quae est *manifesta per se*, quae etiam publica dici solet, quae non modo signo, verboque manifestata est, sed etiam coram pluribus videtur, & audientibus prolata est; & in eam quae *occulta per accidens* est, quae etiam *privata* dici potest: quae licet verbo, aut signo manifestata sit, fitque vere externa; tamen hoc evenit nemine vidente, aut audiente. Denique dividitur in *affirmativam*, & *negativam*: illa est dum quis errorem contra fidem in mente conceptum libere palam verbo, signove coram omnibus profiteatur; hac est cum quis de heresi iuridice convictus, haeresein hanc suam fateri pertinaciter recusat, immo exterius fidem catholicam profiteatur.

III. Duo sunt poenarum genera in hereticos constituta, Primum spirituum, alterum temporarium. Prima spirituum poena est excommunicatio, ut colligitur ex cap. Quicumque de hereticis, in 6. & cap. Novertit de sentent. excommunicacionis, ubi lata, non ferenda, declaratur; quamquam olim tantum ferenda fuisset, ut colligitur ex cap. Si quis Episcopus, l. g. vii. Haec poena non divini, sed ecclesiastici iuris est, ut communis fert opinio.

IV. Secunda poena in hereticos lata irregularitas est, ut colligitur ex cap. Nos consuetudinem dist. xxi. & ex cap. Convenientes l. quae. vii. Tertia poena est privatio potestatis spiritualis in illis qui sacris ordinibus sunt insigniti. Haec triplex poena non ordinem auferit, sed usum sicutum illius interdicat. Id colligitur ex c. Arianos l. quae. i. cap. Convenientes, & cap. Si quis voluerit l. quae. vii. Quarta poena spiritualis est privatio dignitatum, beneficiorum, atque ad ea in posterum obtinenda inhabilitas, ut habetur in cap. Quo iure diffinit. viii. & alibi. Quinta est privatio sepulturae, ut colligitur ex cap. Quicumque de hereticis, in 6. Neque ad hanc poenam subeundam requiritur quod sint explicitè denunciati; sed latet est quod prout in heresi mortem occumbant; quin illi ipsi excommunicationi obnoxii sunt, qui notos hereticos sepultura donant.

V. Temporalium poenarum princeps est, omnium bonorum quae heretici sunt, confiscatio, ut patet ex leg. Manichaeos ad. de hereticis. Nemo tamen huic poenae ante

latam sententiam subiacet. Secunda est infamia quae heretici indigni quocumque honore, dignitate, & officio evadunt, ut patet ex cap. Infames g. i. cap. Statutum. ii. de hereticis, in 6. Illius infamiae hereticorum quoque filii rei sunt, ut patet ex cap. Statutum de hereticis, in 6.

VI. Prolixam insinuat quæstionem P. Sanchez super poenis filiorum qui a parentibus reus laesae maiestatis divinae, vel humane progeniti sunt. Quaritur, utrum obnoxii sint eiusmodi filii poenis in eisdem statutis, si geniti sint ante parentum crimen: & hanc quæstionem celeberrimam vocat, eamque fulsore calamo veritat. Lib. II. c. xxvii. a. n. 5. Primo recenset argumenta sententiae admittantis, quae eiusmodi sunt. Ratio constituti poenas in filios progenitos a parentibus laesae maiestatis divinae, aut humane reus, non est aliqua sanguinis parentum infectio, quae virus iniquitatis deriverit in filios. Nec parentes rei laesae maiestatis peccatum proprium transfundunt in filios. Quin si ratio sanguinis spectetur, plus iniquitatis a matre quam a patre filius participaret. Accedit quod ratio potissima constituendi poenas debitas parentibus in filios, est praesumptio quod filii parentum mores sint imitari. Frequens quippe est tales fore filios quales parentes; quod pluribus argumentis evincit Tiraquellus Lib. VII. consubiali par. vii. gloss. 1. & D. Ioannes Chrysolomus hom. xxv. in Matth. D. Gregorius Nazianzenus carmine ad Nicobolum:

*Gloria namque patri natorum fama, de-
casque,*

*Ut rufus natis est gloria fama paren-
tum:*

*Gratia communis, labes communis utrius-
que.*

Plautus in Pseudolo act. 1. scen. 5. *Home-
rus Itadum XVII. Ovidius Lib. I. de trist.
eleg. vii. Virgilius ecloga viii. Catullus
Lib. III. eleg. iv. alicuique Auctores tam sa-
cri, quam profani communitur. Denique ideo
parentum poena plectuntur filii, ut inde ma-
iorem dolorem parentes sentiant. Quae rati-
ones evincunt, filios obnoxios parentum poenis esse debere, sive ante, sive post delictum
laesae maiestatis geniti fuerint. Has rationes
confirmat Sanchez innumeris pene auctorita-
tibus ab utroque iure petitis.*

VII. Contrarium tamen ius sententiam, tamquam probabiliorum, defendit; quam evincit primo, quia ad optimos, aut prae-
vatos filiorum mores confert quod parentes

con-

conceptionis tempore bonis moribus instructi
sint, ut docet Ovidius Lib. IV. Metam.

*Et parum in natos abent cum semine
mores.*

Aristoteles Lib. I. Polit. cap. iv. *Ut ex
hominibus hominem, ex bestis bestiam, sic
ex bonis bonum generari. Sed natura qui-
dem hoc vult; at tamen plerumque non pot-
est. Quamvis optima educatio plurimum va-
leat ad conformandum puerorum mores, plus
tamen in id confert optima parentum in-
dolens, ac sanguis purus, pravisque affecti-
onibus delectatus tempore quo filii concipiun-
tur, ut inquit Plato in orat. funeb. Boni
autem fuerunt, quia ex bonis nati sunt.
Generis igitur praesantiam prius laudemus,
deinde educationem, & doctrinam. Quo-
niam mores boni, aut pravi ex sanguine
parentum vel infecto, vel puro, quali na-
turales sunt; ex educatione vero acciden-
tari. Naturalia autem fortiora sunt. Et
hinc concludit, filios conceptos ante crimen
laesae maiestatis a parentibus perpetratum,
minime obnoxios fore parentum poenis, sed
tantum filios qui post perpetratum delictum
concepti sunt. Idque confirmat rationibus,
& auctoritatibus indeoque quaeritis. Non
vacat diutius in hac re immorari. Utra-
que opinio probabilis est. Problema illud,
num optima indoles praevaleret educatio-
ni, aut educatio optima praeve indoli,
difficilis est solutionis. Optimam tamen
indolem praefendam esse mihi probabilis
est.*

VIII. Tertia est poena carceris, quae ta-
men poena infingenda non est, antequam
reus per testes convictus sit. Qui vero ut
heretici deprehensi fuerunt, etiam si poeniten-
tiam libere spondant, seque ad subeun-
dam offerant; perpetua nihilo scilicet carce-
rum poena damnandi sunt, ut colligitur ex
cap. Excommunicacionis 11. de heret.

IX. Ultima, & omnium gravissima poena
est capitis damnatio, ut habetur in L.
Ariani, cod. de heret. leg. Culpa. Longa
hic insinuat quæstio foret de potestate
Ecclesiae ad infingendam hereticis mortis
poenam. Verum eam pro dignitate plures
celeberrimi Theologi verlarunt: ideo ne ac-
tum agamus, ab illius discussione abstinemus.
Brevissime dumtaxat, & per tran-
sennam rationem indicabimus quae evincit
Ecclesiae potestatem in hereticorum caput.
Crimen haereseos, inquit Angelicus 2. 2. g.
xl. art. 3. est morte dignum, utpote cri-
men laesae maiestatis divinae. Unde si falsa

vii poeniam, vel alii malefactores statim per
saeculares Principes iuste morti traduntur;
multo magis heretici statim ex quo de heresi
convincuntur, possunt non solum excommuni-
cari, sed & iuste occidi. Potestatem vero
hanc mortis poenam infingendi esse penes
Ecclesiam, sive penes illius supremum caput,
nihil est quod obstat. Quandoquidem &
Elias propheta Baal apprehendit, & duxit
ad torrentem Gison, & interfecit eos ibi: III.
Reg. xviii. vers. 40. Divus quoque Petrus
a Chrillo Iesu summus Pontifex constitutus
Ananiam, & Saphiram verbo interfecti ob
fidem Deo datam laesam in surreptione bo-
norum quae ipsi consecrata iam erant, ut
habetur Act. v. Id tamen quod certo statum-
us, non est, quamvis potestatem, ecclesiasti-
ca ne, aut saeculari, exequenda hereticorum
mors sit; sed quod illi morte plectendi
sint. Quia addimus, hanc mortis poenam
in hereticos infingendam non exerceri ab
Ecclesia, sed a saecularum Principum gladio,
ut tradit D. Thomas loc. cit. Relin-
quit eum iudicio saeculari a mundo extermin-
andum per mortem. Dicit enim Hieronymus
... Resecanda sunt putidae carnes,
& scabiosa vis a caulis repellenda, ne tota
domus, massa, corpus, & pecora ardeant,
contaminantur, putrescant, intersant. Verum
de hoc alibi.

CAPUT VII.

De iis qui excommunicationi in hereticos latae
obnoxii sunt.

I. Primum omnium de illis dicendum
est, qui ab hac excommunicatione liberi
sunt. Itaque qui haeresein mere inter-
dant concepti, seu haereseos internos, ex-
communicationi in hereticos latae non subiacet.
Quia ut commune fert axioma, Eccle-
sia non indicat de occultis, quae scilicet sunt
omnino intra mentem abditae; & ideo iudicio
Ecclesiae non subiunt. Similiter heretico
concepti mere externus praefatam poenam non
incurrit: quoniam hic non est verus heretico-
sus, cum nullo intellectu errore infectus sit.
Porro excommunicatio lata est in eos
qui revera heretici sunt. Quod tamen in-
telligendum est in foro interiori, & coram
Deo. Nam si ad tribunal Ecclesiae iste de-
nuntiatur, haereseos forem praesumentem
iudices. Quia ergo Confessarius absolvere
eum potest qui aut hereticus est omnino in-
ternus, nulloque signo manifestatus, aut ha-

re-

reticus mere externus nullo interiori errore pollutus.

II. Quæst. I. *Hæreticus internus, sive aliquis externus, tamen, subiacet ne excommunicationi in hæreticos lata?* Resp. Comperit penam omnes est excommunicationis penam in eos constitutam esse qui interius simul & externus hæretici sunt. Sed contingere potest quod aliquis secrete, nullo presente, in aliquo secreto cubiculo, vel angulo hæresim mente conceptam verbo proferat, Christi divinitatem denegat, Crucem conculat, idque genus hæresim perpetret. Hic esset utique hæreticus tum internus, tum externus; sed tamen occultus: atque adeo eius crimen deferri ad forum externum nequit. Communis sententia adfirmat, hunc esse excommunicationis poenæ obnoxium; quoniam hæresis quæ vere externa est, iudicio Ecclesie subiacet. Quod vero occultum sit, per accidens est. Et hinc tantum infertur, quod, dum peccatum occultum est, non possit tribunal iudicium singulare ferre, iurisque formulis servatis illud punire: ad hanc namque punitionem actualis cognitio causæ, seu delicti requiritur. Secus tamen res se habet, quando index per sententiam generalem in illos conditum poenam qui tale delictum perpetraverint; potissimum quando poena spiritualis est, & medicinalis. Tunc enim poena lata est sub conditione pertracti delicti, quod genere suo subiectum sit iurisdictioni exteriori. Porro, ut dictum est, quoties delictum hæresicos externum est, natura sua constitutum est sub iurisdictione tribunalis exterioris. Quod ergo occultum sit, minime tollit quin subiaceat poenis constitutis in eos omnes qui eiusmodi perpetrant flagitia. Sed difficultas hæc ex iniuncto in tractatu de Sacramento Poenitentia discutitur.

III. Quæst. II. *Quænam verba, & signa reguntur, ut hæresis exterius manifestata dicatur?* Resp. Ut verba, seu signa exterius hæresim manifestent, duo potissimum necessaria sunt. Primum, ut verba ista, vel signa expresse, & complete hæresim prodant, ita ut si aliquis præterea foret, possit hæresim internam dignoscere. Porro eiusmodi verba, signa, aut scripta queunt hæresim manifestare vel proprio significatu, vel ob confitentiam, vel per circumstantias loci, temporis, personarumque qualitates. Hæresis quippe intra mentem latitans, & prorsus interna, fieri manifesta nequit humanæ cognitioni, nisi per sensibilem signifi-

ficationem. Hæc autem sensibilis significatio percipi nequit, nisi verbis, signis, scriptisque, quæ integre, pleneque talem significationem repræsentent. Alterum, quod signum externum ex se sit grave peccatum in materia hæresis: quæ gravitas non sumitur ex comparatione actus, sed signi actus natura. Excommunicatio enim gravissima poena est, quæ nisi ob grave crimen non infigitur. Hinc communiter Theologi docent, non incurere excommunicationem illum qui leviter clericum percuterit; quam gravissimo odio interno adversus clericum percussor arderet. Requiritur ergo quod in propria hæresim materia actio, seu id quod hæresim internam manifestat, sit grave peccatum. Quapropter si quis hæresim internam teneret die Veneris, contempta Ecclesie auctoritate, licitum esse carnum elum, & exterius levem tantummodo carnis quantitatem ederet, hæreticus externus non esset. Denique verba quæ manifestare hæresim internam debent, necessum est ut respectu exteriori ita repræsentent, quod adstantes percipere hæresim valeant. Quare si quis intus in corde crederet sacramenta quæ conferunt gratiam, nulla reperiri, atque exterius hæc, quibus hæc hæresim exprimeret, verba proferret, *Ita est, sic credo*; non esset hæreticus externus: quia præfata verba non satis expriment internam hæresim, nec ex eisdem colligere quispiam hæresim illam vallet. Contra si exterius quilibet interrogaretur, crederet ne Christum reperiri sub speciebus panis, vinique in altaris sacramento, & interius crederet res ipsa non adesse; si interrogationi responderet. *Ita non est, non credo*, hæreticus proculdubio esset: quia ex circumstantia interrogationis latius superius responso hæresim internam exterius proderet.

IV. Quæst. III. *Verba æquivoca sunt ne apta ita manifestare hæresim internam, ut externus hæreticus evadat, & excommunicationem incurat qui istiusmodi verbis suam patefaceret hæresim?* Resp. Negat prima sententia, esse hæreticum illum qui verbis æquivocis suam proderet hæresim: quam opinionem defendit Caltopalaus cum aliis tract. IV. disp. III. punct. 3. num. 3. Verba enim ambigua, seu æquivoca duplicem habent sensum, alterum catholicum, hæreticum alterum; neque unum præ alio esserant. Quid ergo est quod in sensu hæretico accipienda sint verba isthæc? Secunda sententia

ita adfirmant, eum qui ambiguis seu æquivocis verbis hæresim internam manifestat, vere incurare in hæresim externam, & excommunicationem. Quoniam verba hæc factis hæresim internam patefaciunt, quamquam per accidens ob aliam significationem hæresim interna occultetur. Ergo per se, seu absolute talia verba perfecte hæresim manifestant. Ergo hæreticus externus habendus est qui eiusmodi verbis suam prodit hæresim. Verum utique esse hunc esse hæreticum occultum, non manifestum; quia forum externum iudicium ferre nequit in eum qui verbis tantum ambiguis acculatur ut hæreticus.

V. Hanc secundam sententiam defendunt Suarez disp. XXI. sect. II. num. 19. Sanchez lib. II. cap. VIII. num. 16. Salmanticenses tract. XXI. cap. III. punct. 7. num. 57. alique apud ipsos. Prior sententia in foro exteriori certa est. Ad forum internum quod attinet, secunda sententia probabilior apparet. Quæ sententia licet verum sit verba æquivoca duplici frui significatu; hinc locus infertur, in foro exteriori convinci tanquam hæreticum illum non posse qui similibus verbis suam prodit hæresim; & hæc ratio non erit hæreticus manifestus. Verum erit hæreticus externus, occultus licet: quia verba ista, respectu saltem proferentis, vere & proprie manifestant hæresim mente conceptam. Et hæc externa manifestatio comperita est proferentis verba æquivoca eodem modo ac si verbis perspicuis uteretur. Quid ergo impedit quominus hæreticus habendus sit externus homo iste? Negantia; verba æquivoca, & ambigua aliis occultant hæresim loquentis; at respectu eisdem illam satis superque exterius manifestant. Accedit quod in hæresim controversiis pro hæresi in dubio iudicandum est. Crimen quippe est lætæ maiestatis divine, & catholice societati infestum. Quia de causa, omnia prævia admonitione, revelari valet. Secunda itaque sententia amplectenda est.

VI. Quæst. IV. *Qui consulens virum deum, aut in sacramentali confessione suam internam hæresim patefecit, incidit ne in hæresim externam?* Resp. Negans opinio communis, & certa est. Et ratio ex iis quæ sunt dicta, patet. Actio quippe quæ exterius hæresim manifestat, mala esse debet, & peccatum grave. Præfata autem revelatio bona est. Ergo non efficit hæreticum exteriorum, neque hæreticorum poenis illum subicit. Quapropter qui legens, transcribens,

disputans hæresim pronuntiat quam in mente habebat, sine animo tamen illam pronuntiandi, non est hæreticus exterior: quia manifestatio eiusmodi animum non prodit hæreticum; neque transcriptio, lectio, disputatio genere suo apta sunt ad hæresim internam patefaciendam. Sicut qui narrat le fornicasse, non indicat le nunc fornicatorem esse. Similiter hæreticus non est qui scribit hæresim characteribus sibi tantummodo cognitis: quia tunc hæresis illa integra manet in mente. Siquidem characteres illi nullam, ut supponitur, penes quoscumque alios habent significationem. Quod non est idem de verbis ambiguis, quæ reapse externum significatum habent in seipsis, licet cum alio significato coniunctum. Neque pro hæretico extoritur illum habent Sanchez, Filiucius, Bonacina, Salmanticenses, qui verbis manifestaret le olim hæreticum fuisse: quia hæc narratio non est præteritis hæresis professio, sed elapsæ hæresis manifestatio. Quin nolunt esse hæreticum externum, etiam si compleret sibi in hæresi præterita: quia hæc comperita non patet. Pariet qui animo interiore crederet fornicationem, adulterium quæ licitum esse, illudque perpetraret animo hæreticali, in hæresim externam non incidere; quia actio adultera iuxta naturam non manifestat, nec apta est manifestare hæresim internam. Hæreticus vero esset qui Christi imaginem verberaret, quoscumque errore ad veritatem incarnationem Verbi divini ductus id præterit. Idem dicendum de eo qui errore Anabaptistarum interiore infectus, aliquem baptizaret. Quoniam eiusmodi actiones abunde hæresim interiore patefaciunt. Essent quoque hæretici externi tum qui credentes polygamiam licitam esse, duplici uxori iungerentur, tum qui ex animo hereticæ Missæ sacrificio nunquam assisterent, vel ad hostie elevationem genua non flexerent; quod quidem & hæc actiones satis manifestant hæresim internam.

VII. Quæst. V. *Esset ne hæreticus externus qui hæresim mente sola conceptam in somniis illam proderet, si experientia præcedente didisset illam se manifestaturam, nullamque adhibuit diligentiam ad illam occultandam?* Resp. Negat communis, & vera sententia, eo quod eiusmodi manifestatio non ex hæresi oritur, neque ex animo hereticali, sed ex prava consuetudine. Porro actio externa quæ hæreticum externum constituit, ab hæresi interna oriri debet. Si enim disparata sit, nullamque cum eadem exprimat connexionem,

nem, non dicitur actio manifestativa heresis. Accedit quod prolatio illa in formis materialis est, non formalis heresis. Excommunicatio autem lata est in heresim formalem, non in materialem. Nec alicuius momenti est quod obici solet, nempe excommunicationem incurere illum qui per summum clericum verberaret, si providens non impedivit. Quippe ratio evidenter dispar est. Quia percussio exterior clericis, quoties voluntaria est, sive in se, sive in sua causa, excommunicationi obnoxia est. Crimen autem heresis in intellectu errore situm est, & ab intellectu egredi debet; seu media actioneque connexionem cum intellectu habeat, prodire exterior debet. Prolatio autem que per summum accidit, a quadam praxi consuetudine dimanat: minime vero ab ipso intellectu ortum ducit: idcirco inepta est ad constituendum hereticum externum.

CAPUT VIII.

De excommunicatione lata in credentes, fautores, receptatores, & defensores hereticorum, deque communicatione cum ipsisdem.

I. Non modo excommunicationis poena lata est in hereticos, verum etiam in eorumdem fautores, receptatores, defensores, & illos qui fidem ipsorum adhibent. Explicanda sunt voces sub quibus comprehenduntur illi qui cum hereticis communicare existimantur, quique hereticorum excommunicationi subiacent: quae omnia ut clarius pateant, per distinctas quaestiones explicabimus.

II. Quaest. I. *Qui dicantur hereticis credentes?* Resp. Quae forum externum spectant, missa factus, & ad solius conscientiae forum responsionem restringuntur. Dupliciter quis heretico fidem adhibere potest. Primum ut homini politico, & humanae societatis membro, bonam de illo exultationem habendo. Secundo ut homini heretico, quatenus illius erroribus quis adheret, & assensum, sive omnibus, sive uni, aut alteri, sive consule, & implicite, sive clare, & expresse, dummodo verbis, signive externis hunc consensum indicet, & manifestet. Qui hoc modo hereticis credunt, appellantur *credentes*, & hereticorum excommunicationi subiacent. Porro illi dicuntur consule *credentes* qui bonam esse heretici huius, vel illius fidem asserunt; quamquam nullum peculiarem errorem proferunt;

aut qui se se credere profiterentur quidquid heretici credunt, aut illorum conciones audirent, sermoneque legerent, animo illis assentiendi. Omnes isti hereticorum loco habendi sunt, & illorum poenis obnoxii. Ita communiter Doctores.

III. Quaest. III. *Qui sint hereticorum fautores?* Resp. Voces istae *fautores, receptatores, defensores* &c. intelliguntur in rigido sensu, seu formaliter, quatenus favor exhibetur hereticis ut hereticis, vel ut in eorum heresim quoquo modo confert. Quare qui heretico amico, consanguineo, ob titulum amicitiae, consanguinitatis, aut paupertatis, clementiae &c. auxilium aliquod praestant, excommunicationem non incurrent; quidquid in oppositum scribat Toletus, Sayrus, alique pauci. Quoniam dum quis ob recentios timores hereticis succurrit, nullo modo heresim fovet, aut in heresim favorem beneficium collatum cedere, ut supponimus. Et ita docet Sanchez, *lib. II. cap. X. num. 5.* ubi laudat Caetanum, Sotum, Navarum, & alios. Quod de fautoribus dictum, idem dicendum est de receptatoribus, defensoribus, quod scilicet sint receptatores formaliter hereticorum, quatenus heretici sunt. Item notandum, probabiliter esse requiri ad subeundam excommunicationem ut effectus subsequatur. Non desunt tamen qui sustineant excommunicationem illum incurere qui favore heretico, ne caperetur a iudice; etiam si post exhibitum favorem in manu incidere vindictantis iustitiae. Verum cum poena iste sint, ut dicitur, odio se, non videntur, nisi esse seculo, intelligende.

IV. *Fautores* itaque hereticorum illi dicuntur qui hereticis ut hereticis suppetias porrigunt, ne a iudicibus comprehendantur, aut quoquo modo illis in heresi propaganda, tuendaque favent. Idque duplici via contingere valet, commissione scilicet, & omissione. Omissione quis *fautor* hereticorum dicitur, si hereticum occultum revelatione interrogatus a iudicibus omittit; si propriae custodiae conceditum negligit eundem custodire; si magistratus, iustitiaeque ministri omittunt capere, punire hereticos, eaque peragere que iuris leges praescribunt. Perone privatae sola omissione non dicuntur fautores hereticis, nisi in ipso tribunali rogare iudicem omitterent veritatem dicere. Perone publicae sunt illae quae sola omissione istam favent. Commissione *fautores* hereticorum dicuntur qui aut verbis laudant, defendunt,

pro-

protegant sollem; aut auxilio iuvant, ut fugiant, & condemnationem evadant. Pro hereticorum fautoribus illi quoque habentur qui defensores hereticos in loco sacro sepebant. Quae omnia communia sunt.

V. Quaest. III. *Qui dicantur hereticorum receptatores, & defensores?* Resp. Qui fugientem hereticum, aut se occultantem hospitio recipiunt in domibus, provinciis, regnisque propriis, sive etiam alienis. Nec est necessaria repetita receptatio, sed unica sufficit ad excommunicationem incurendam. Requiritur tamen quod hereticus causa heresis fugiat, & causa heresis se se occultare satagat, & defensores vocantur qui vel errores defendunt hereticorum, vel personas quoquo modo tueantur, & protegant, sive in iudicio, sive extra illud. Qui tamen extra heresim causam hereticum defendunt, ut in causa civili, vel contra vim a privato illatam, non incurunt excommunicationem.

VI. De communicatione cum infidelibus dictum est supra. Pauca hic de communicatione cum hereticis delibabimus. Itaque qui cum hereticis communicaret in sacris caeremoniis, signis, ritibus, peccaret mortaliter, & excommunicationem incurret, si animo interiore heresi infecto id ageret; si vero fidem integram interius servaret, solumque exterius religionem hereticorum simularet, peccaret mortaliter, excommunicationem tamen in hereticos latam non incurret. Quae omnia intelligenda sunt hoc in sensu; quod nempe communicatio vere interveniat. Tunc autem communicatio reperitur, quando quis hereticorum sacris ritibus assiluit, quasi unus de illis, ac si esset illius communio, seu sectae membrum, aut simularet se esse membrum eiusdem. Alioquin si quis hereticorum conciones audiret, si oecnae administrationem spectaret ob aliquem honestum finem, videlicet ut illorum errores, ritumque penitus dignosceret ad confutandum; iubilato scandalo, nullum, ut mihi videtur, peccatum foret; si ob quamdam curiositatem, levitateque, peccatum veniale; dummodo & scandalum, & periculum quodlibet abesset.

VII. In Germania ad sacra Catholicorum, puta ad conciones, exequias, heretici tolerati admitti solent, excluso scandali, & irreverentiae periculo. Haec communicatio passiva vocatur, quatenus heretici nullam actionem habent in sacris Catholicorum, sed tantummodo assilunt veluti spectatores. Qui enim eos ad communicationem activam ad-

mitteret, gravissime delinqueret: puta si Catholicus in Baptismo, aut confirmatione in patrum, vel ministrum, hereticum adhiberet. Quippe patrum istum esse pueros in rebus fidei imbueri; atque adeo pueri isti periculo perversionis expoliti essent.

VIII. Communicatio quoque in matrimonio verita est. Licet enim matrimonia Catholicorum cum hereticis valida sint; illicita tamen per leges ecclesiasticas declarata sunt, & graviter peccant qui illa, potissimum gravi necessitate sublata, contrahunt. Idque tum divino, tum ecclesiastico iure compertum est. Periculum namque subversionis animae vi legis & naturalis, & divine quoque declinare tenetur. Porro grave occurrere periculum in coniugibus diversae religionis, divina Scriptura testatur III. Reg. cap. xi. vers. 2. *De Genibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredietur ad vestras. Certissime enim advertent corda vestra, ut sequamini deos earum. His quippe copulatus est Salomon ardentissimo amore...* Cumque iam esset senex, depravatam est cor eius per mulieres, ut sequeretur alter alienos. Si infidelium mulierum conubia vel ipsum Salomonem perverterent; quid de illis qui Salomonis non sunt, sperandum erit? Quare eiusmodi coniugia expressius Deus vetat Deut. vii. vers. 3. *Neque sociabis cum eis coniugia. Filium tuam non dabis filio eius, nec filium illum accipias filio tuo: quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alienis.* Iuri divino conicit ius ecclesiasticum. Concilium Iliberitanum can. xvi. definit: *Heretici, si se transferre voluerint ad Ecclesiam, nec ipsis dandis catholicas puellas. Concilium Laodicense cap. xiv. statuit: Non oportet cum hereticis unversis nuptiarum foedera celebrare, aut eis filios dare, vel filias, sed magis accipere; si tamen Christianos se fieri promittant.* Plures alios haec de re canones missos facio, quod obviat sunt. Recentiorum plures docent, eiusmodi conubia licita esse in Germania, ubi cum Catholicis heretici permixti sunt: idque consuetudine diu obtinente evincunt; servatis tamen conditionibus quatuor, nempe 1. quod matrimonium secundum leges Ecclesiae catholicae celebretur. 2. quod licet coniugi catholico quiete vivere in propria fide. 3. quod pactum expressum adit, ut prolis educatio in fide, moribusque sit penes coniugem catholicum. 4. quod adit necessitas, seu gravissima difficultas matrimo-

nia

nia inuendi cum Catholicis, vel utilitas spiritalis, nempe si contra haereticam spondeat fidem le succurrat catholicam. Verum vix, ac ne vix quidem familia conubia. Quomodo enim caritas evangelica coniungere potest quos fides diuersa separata tenet? Quenam licentia, & mutua coniunctio agglutinanda corda illa valet, quae a Deo seiuuata religionis diuersitate sunt? Quare nunquam ego assentirem ut quorum una fides non est, unum per matrimonium corpus fiat. Verum de hoc plura in libro de Matrimonii sacramento.

IX. Communicatio in rebus politicis, in mercatura, & commerciis licita est, periculo sublato peruersionis. Et quia in familiari communicatione facile periculum est, idcirco cauta omnino sit oportet eiusmodi communicatio, ut licita dici queat. Quare aulculandum Apostolo est dicenti ad Titum. *111. vers. 10. Haereticum hominem post unam, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, eum sit proprio iudicio condemnatus.*

CAPUT IX.

Quinam Catholicorum cum infidelibus, & haereticis licite disputare de rebus aeternae fidei valeant?

I. **Q**uestionem hanc versat Angelicus 2. 2. *quest. x. art. 7.* adeo perspicue, ut illius verba ibiue transcribere oportuim esse censuimus. In *disputatione* (inquit) *fidei duo consideranda sunt. Unum quidem ex parte disputantis, aliud ex parte audientium. Ex parte quidem disputantis est consideranda intentio. Si enim disputat tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei per certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat, tanquam dubius in fide, & infidelis. Si autem disputet aliquis de fide ad confutandum errores, vel etiam ad exercitium, laudabile est. Ex parte vero audientium considerandum est, utrum illi qui disputationem audiunt, sint instructi, & firmi in fide, aut simplices, aut in fide titubantes. Et quidem coram sapientibus in fide firmis nullum periculum est disputare de fide. Sed circa simplices est distinguendum. Quia aut sunt solliciti, sive pulsati ab infidelibus, aut Indati, vel haereticis, sive pagani, nitentibus corrumpere in eis fidem: aut omnino non sunt solliciti super hoc, sicut in terris in quibus non sunt infideles.*

In primo casu necessarium est publice disputare de fide, dummodo inuentur sit aliqui ad hoc sufficientes, & idonei, qui errores confutare possint. Per hoc enim simplices in fide firmabuntur, & tollentur infidelibus decipiendi facultas; & ipsa taciturnitas eorum qui resistere deberent pervertentibus fidei veritatem, esset erroris confirmatio. Unde Gregorius in II. Pastoralis: *Sicut incauta locutio in errorem pertrahit; ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant, in errore derelinquit.* In secundo vero casu periculosum est publice disputare de fide coram simplicibus: quorum fides ex hoc est firmiter, quia nihil diuersum audientur ab eo quod credunt. Et ideo non expectat eis ut verba infidelium audiant disputationem contra fidem. Hac Angelici doctrina declarata omnia fere remanent quae disputari hoc de argumento a Theologis solent. Idcirco pauca adiciemus.

II. Duplex itaque disputatio distinguenda est. Altera quam formalem appellamus, quae eo spectat ut fidem defendat ab haereticorum cavillis; altera materialis, quae inter ipsos Catholicos instituitur, ut fidei dogmata clarius pateant, ipsique disputatores acuantur, & ad bellum cum haereticis, occasione data, peragendum aptiores fiant.

III. *Quaest. I. Votum ne laicis est publicam cum haereticis disputationem habere?* Resp. Decretum hoc prohibens habetur in *cap. Quicumque §. Inhibemus de haereticis in 6.* ubi non modo publice, verum etiam private interdictionem laicis est cum haereticis disputationem habere sub excommunicatione lata, non ferenda. *Inhibemus quoque ne cuiquam laicae personae liceat publice, vel private de fide catholica disputare. Qui vero fecerit, excommunicationis laqueo inuoluetur.* Inter ipsos Catholicos licita disputatio est, quoties ex fine altius confirmandi res fidei ortum ducit. Si enim ex trepidatione, ac dubitatione de fidei articulis quis disputationem inuolueret, ut periculum faceret, sint ne reapse vera fidei dogmata, atque ut argumentis, & rationibus veritatem exploraret; infidelitatis peccatum perpetraret, ut ex adducta D. Thomae doctrina patet.

IV. *Quaest. II. Laudatum decretum vetat ne laicis tum doctis, tum indoctis disputationem cum haereticis?* Resp. Negant non pauci Theologi. Caietanus 2. 2. *quest. x. art. 7. dub. 1.* Bannez 2. 2. *quest. vii. Ledemia in Sum. Tom. II. tract. 1. cap. 5. concel. 17.* Granados tract. xv. *disp. ix. num. 5.* Reginaldus Lib. XVII. *num. 22.* Petrus Hurtado

disp.

disp. lxxv. sect. III. §. 24. & alii. Quoniam, inquit, cum cessat finis legis, lex ipsa cessat. Finis praefatae legis est periculum defendendi a vera fide, ac in haerem prolabendi. Porro laici periculo obnoxii frequentiter sunt laici ob doctrinae inopiam. At, cum aliqui docti sunt, periculum illud abest; atque adeo finis a lege intentus evanescit: ergo tunc lex non urget.

V. Verum contraria sententia, cui subscribo, communis, & probabilior mihi est. Si quidem saluum est principium illud cui aduersarij inuicuntur, cessare nempe legem, si ne legis cessante in aliquo peculiari eventu. Id verum ad summum habet, cum finis adaequatus, & universalis respectu omniura cessat; secus si tantum in hoc, aut illo eventu evanescit. Lex quae communiter occurrunt, vetat: quae raro contingunt, per se a lege non in principium, seu propter eiusmodi locum non instituitur. Si solos indoctos praefata lex spectaret, frustranea esset, nihilque vetaret. Lex quippe naturali indoctis cum haereticis interdicta disputatio est; quemadmodum & clericis ipsis illiteratis. Etiam legis naturalis fornicationem vetantis obpravam, incertamque prois educationem aliquando finis particulans cessat, non ob id tamen quisquam dixerit legem ipsam cessare. Quoniam, ut diximus, lex ea spectat quae communiter eveniunt.

Et quia communiter laici indocti sunt, & consequenter frequens periculum defendendi a fide, aut ex inepta, atque ignoranti disputatione pullulorum, & aditantum scandalum, & fidei contemptum, derisioque accidit; idcirco omnes laici tum docti, tum indocti huius vetante lege comprehenduntur. Hanc sententiam defendunt Glossa in *cap. Quicumque. Navarrus Lib. V. cons. tit. de haeret.* Sanchez Lib. II. *Sum. cap. vi. n. 5.* Azorius Lib. VIII. *cap. xxvi. Lugo disp. xxii. sec. v. Bonacina disp. vii. quest. 11. punct. 4. Castropalancus Tom. IV. disp. 11. punct. 4. num. 5. Salmanticenses tract. xxi. cap. 11. punct. 12. & alii.* Sanchez probabilem contrariam sententiam censet. In tractatu de legibus suis indicatum principium explicabimus. Nec enim adeo nobis certum est principium istud, quod fas non patitur appendices, necessarias circumstantibus sublati, si de legibus mere humanis sermo sit.

VI. Quare addimus, occurrere eventus posse in quibus licite laici queant, si docti sint, cum haereticis disputare, quin etiam teneantur. Nam si haeretici concionibus, disputationibus pervertere Catholicos tentarent,

Cone. Theol. Tom. I.

& clericus apertus non adesset tunc laici docti possunt, quin & deberent periclitantibus Catholicis succurrere, eoque in fide confirmare, atque haereticos vice publice, sive private aggredi, eorum errores repellere, oraque loquentium mendacia obstruere. Tunc enim finis legis prohibentis cessat, ut aiunt, contrarie, quatenus contraria lex naturalis praecipit operem ferre indigentibus, atque in fide vacillantibus firmare. Haec sententia communis est pene laudatos Auctores.

VII. Clarissimus Lamindus Pritanus in suo opere *delle Risselioni sopra il buon gusto par. 11. cap. vii.* Caietani, Bannez & Ledemia opinionem defendit, & rationibus ab eruditione accessit confirmare contendit. Et primum animadvertit, doctum laicum, clericum vocari ceptum fuisse, & contra Ecclesialibus ignorantem laicos appellatos: allegatque auctoritatem Oederici Vitalis. Galli quoque olim doctum pro clerico accipiebant. Possent adici vari significatus quos refert Du-Fresne in suo latino Glossario ad vocem *Clericus*. Tandem Glossa in hanc concedere sententiam videtur. Pace doctissimi viri, quem magno opere suspicio, dixerim, Ecclesiam in suis canonicis textibus condendis nunquam laicum, tamen doctissimum, pro clerico; neque clericum, licet ignorantem, pro laico usurpasse. Quis dixerit, Ecclesiam adhibuisse voces *Clericus*, vel *Laicus* iuxta significatus peculiare cuiusdam nationis, & plebis, iuxta acceptationes varias adductas in Glossario Du-Fresne? Ecclesia semper praefatis vocabulis est secundum communem, uniuersalamque significationem usurpata a Patribus, & a Conciliis cuiusque aetatis. Porro Patres, & Concilia clericorum nomine homines intellexerunt semper a mundo sanctos, & sacris altaribus addictos, nec unquam sub clericorum nomine laicos vel doctissimos comprehendunt. *Clericus* (inquit S. Hieronymus epist. 11. ad Nepot.) interpretatur primo vocabulum suum, & nimirum definitioe prolata, *mixtur esse quod dicitur.* Si enim *mixtur* graece sive latine appellatur: proprie vocatur clericus, vel quia de sorte *Domini* sunt, vel quia ipsi *Domini* sors, id est pars, clericorum est. Quid quod vel ipsi doctiores Saetarij transalpini Binghamus, Dodwellus, Pearson contra Lutherum, & Meritum, alioque, a laicis favebant clericis? Nec alteri opinioni Glossa fauet huius verbis ad dictum caput *Quicumque. Dicitur quidam, quod non est licitum laicae personae, id est illiteratae de fide catholica publice disputare.*

I

rare: & istud est vulgare Gallicorum. Alii dicunt, quod non licet laicis, quantumcumque literatis disputare de fide catholica. Et hac est verior opinio. Quidam, inquit Glossa, recentit opinio adhaeret; sed alii oppositum propugnant: & haec opinio verior est. Nec alicuius momenti reputanda consideratio illa est qua indicatur tempore Alexandri IV. canonis conditoris laicos maxima laborasse ignorantia; quoniam in quolibet vere saeculo laici terrenis curis dilenti Theologiae studio committerentur. Quid quod vel in hoc nostro saeculo, quantumvis literatissimo, laici in rebus theologicis communiter non emittunt? Qui enim ex laicis, litteris dant operam; liberalibus artibus, eruditioni, rei antiquariae, secus Theologiae student: & non raro accidunt ut qui ex illis, controversis theologicis se immiscere audent, in errores labantur. Quare sententia, ut a nobis explicata est, sola videtur vera.

VIII. Quaest. III. *Nomine laicorum intelliguntur ne Religiosi qui laici, converti, donati, aliique vocibus appellari solent?* Resp. Negant comprehendi plures, gravisque Theologi. Suarez disp. xx. num. 10. Sanchez Lib. II. cap. v. Coninchius disp. xviii. dub. 9. Fagnardus Lib. I. cap. viii. num. 10. Salmanticensis tract. xxi. cap. 11. punct. 12. num. 137. Catripalauus, Ecceles. & alii. Si textui litterali legis insistendum sit, vera est sententia illaec: Quippe praefati Religiosi privilegio canonis fruuntur, sicutque vere Religiosi; cum non minus ac clerici saltem in pluribus Religionibus vota solemnia emittant. Si anima legis spectetur, qua finis est ob quem lex condita fuit, cum eiuusmodi Religiosi sint, ad litteratum quod attinet, laici ipsi communiter inferiores, disputare prohibentur. Ad laborem namque vocati illi sunt in Religionem, & ut plurimum rudes sunt, & imperiti. Quare etiam illos sub prohibitione comprehendit, defendunt Lugo disp. xxxi. num. 138. Petrus Hurtado disp. lxxv. §. 32. Gaspar Hurtado disp. x. difficult. 11. Egidius disp. xviii. dub. 9. num. 148. & alii. Opinio haec satis probabilis apparet. Illos ego pro certo habeo comprehensos sub lege vetante esse qui solemnem professionem votorum non edunt, ut in quibusdam Ordinibus accidit.

IX. Quaest. IV. *Quibus clericis sicutum est de rebus fidei publice, aut privatim disputare?* Resp. Illis omnibus qui necessaria litteratura ornati sunt, qui fidei controversias eissent, sacramque eruditionem tenent. Notandum, tamen, scientiam eruditionemque ad

disputandum cum haereticis requiri, ut licita omnino sit disputatio, lege tum naturali, tum positiva inspecta. Rudes quippe clerici, & illiterati, licet vi legis canonice non prohibeantur disputationem inire cum haereticis, illis tamen lege naturali vetitum est. Quare si illi disputarent, non peccarent contra legem canonicam, nec excommunicationi ferendae subiecti forent; peccarent tamen adversus legem naturalem. Permissum est ergo clericis omnibus disputare, lege positiva inspecta: quia ut laici communiter reputantur indocti, sic clerici pro doctis eruditique habentur: quod, attenta utriusque status conditione, sic res esse deberet. Verum si clerici indocti, & ignorantis literario certamine cum haereticis committant, peccant graviter, ut dictum est, contra legem naturalem. Docti ergo clericis licitum undequaque est manus cum haereticis de rebus fidei conferere, certamenque subire. Nomine clericorum veniunt illi qui choro destinati, primaque tonsura insigniti sunt; quin communiter docent Auctores, clericos destinatos choro in Religione approbata, etiam si prima tonsura non sint initiati, posse cum haereticis disputare, quod ad vere Religiosi fit.

X. In publica disputatione Catholicorum cum haereticis Principes seculares ut iudices admittendi non sunt. Quoniam, quamquam Principes sint fidei protectores, & defensores, iudices tamen non sunt fidei controversiarum, ut constat ex cap. Si Imperator disp. lxxvi. Illicium ergo est coram illis pro tribunali sedentibus disputare; secus si ut protectores adsint. Quare D. Ambrosius ab Imperatore Valentino accusatus ad disputandum cum Auxentio Episcopo Ariano comparere recitavit, rationemque protulit epist. xxxii. In causa fidei, vel ecclesiasticae alienius ordinis ille iudicare debet qui nec numerum impar sit, nec iure dissimilis. Quando an dissimilis, clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? At certo vel si Scripturarum seriem divinae, vel vetera tempora tractemus, quis est qui non audiat in causa fidei Episcopus solere de Imperatoribus christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare?

CAPUT X.

De libris haereticorum prohibitis in Bulla Coena.

I. Quomodo libri qui veritates fidei, & morum continent, maximam legentibus utilitatem conferunt;

runt; sic libri qui errores fidei, aut moribus adversos proponunt, extremam animarum perniciem inferre solent. Iure igitur tum naturali, tum divino, cum adest perverisiois periculum, vitata est eorum lectio qui fidei nostrae contrarios errores edocent. Inimic haereticorum conseruantur, Romanos Pontifices eorum libros prohibere. Quoniam experientia comprobatur est, plurimum valere librorum haereticorum lectionem ad illos instillandos errores qui in praefatis libris continentur. Quia ergo ratione erotes vitare debemus, eadem periculum gravissimum errandi, quod avertit errorum lectio, declinare astringimur. Nec recens hoc in Ecclesia est, sed ipso Apostolorum tempore libros vana, & curiosa docentes flammis addictos fuisse, legitimus Act. xiii. vers. 19. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Quam combustionem, ipsi Apostoli imperantibus, factam fuisse nemo negavit. Socrates Lib. I. cap. xv. narrat Concilium Nicenum haereticarum libri comburi iussisse, Magnamque Constantinum Imperatorem penam capitis in eos qui praefatos libros occultarent, constituisse. In Concilio Calchedonensi act. 111. Decretum Valentiniani, & Marciani Imperatorum extat de concremandis Nestorii libris, & lex Theodosii in Concilio V. Constantinopolitano. Dicenda nonnulla forent de indice librorum prohibitorum, de quo plura scripsit Cardinalis Abiz in responsione ad historiam Inquisitionis Pauli Sarpi, P. Libelli in indice Alexandri VII. & Van Elpen I. Part. iuris eccl. pag. 191. Bellarminus Lib. III. de Laicis cap. xx. refert primum librorum indicem collectum a Gelasio Papa anno 456. Verum de his nostris nunc differere haud intererit.

II. Duplici ratione haereticorum libri vetiti sunt: nempe ut malum quod parere eorum lectio solet, impediatur; & ut haeretici confundantur, subeantque infamiae ponant in proprium partium damnatione. Haereticorum libri prohibiti sunt in Bulla Coena. Sub hac tamen prohibitione non comprehenduntur libri Iudaeorum, Mahumetanorum, & aliorumque ethnicorum: quia in Bulla de haereticorum libris tantum expresse mentio fit. Prohibitio facta est ibi excommunicationis poena. Quatuor conditiones occurrere debent ad excommunicationem incurrandam. Prima, ut libri sint haereticorum. Secunda, ut haereticis doceant, aut de religione tractent. Tertia, ut scienter legantur, aut im-

primantur, aut retineantur. Quarta, ut absque auctoritate summi Pontificis id contingat. Hi libri res religionis tractant, qui divinam Scripturam exponunt, Theologiam sive scholasticam, five dogmaticam, aut moralem tractant, quae de clericis, monachis, Sancto- rum cultu, aliisque rebus quae ad christianam religionem attinent, sermonem habent. Secus illi qui philosophicas quaestiones veriant, historias continent, aut inferiores artes explicant.

III. Si Catholicorum librum in quo essent descripti errores alicuius haeretici, quis legit, penis Bullae non subiacet: eo quod liber non haeretici, sed Catholici sit: idque verum haeretici, etiam si legentis intentione praepia esset haeretici errores noscendi. Idem dicendum de eo qui legeret librum Auctoris catholici, in quo alicuae haeresis essent ob ignorantiam scriptae. Pariter excommunicationem non incurrit qui legit librum catholici Auctoris, in quo scholia sint, & adnotationes haereticorum, etsi praefata scholia legat: quia liber Catholici, non haeretici est. Si vero hic liber alias prohibitus sit, tunc legens, vel retinens evadit quidem excommunicationem Bullae Coenae; secus vero excommunicationem contentam in catalogo librorum prohibitorum, quae nulli reservata est. In excommunicationem vero incidit qui librum haeretici legit, etiam nondum typis exculum: aequo enim liber dicitur calamo scriptus, ac typis impressus. Antequam ars typographica inventa esset, libri calamo exarati ab haereticis perinde ac nunc prohibiti erant.

IV. Quaest. I. *Qui legit concionem haeretici, orationem, epistolam, brevemque disputationem haereticis continentem, incurrit ne excommunicationem?* Resp. Negat cum aliis P. Thomas Sanchez, Lib. II. cap. x. num. 29. quod praefata nomine libri non veniant. At laxa, & ratione destituta haec nobis videtur opinio: tum quod epistolae, conciones, sermones manuscripti, libri etiam nuncupantur, ut patet ex ipsis Patribus, qui frequenter sermones aliorum librorum appellant: tum quod vel ipse theses Romanae curiae tituli libelli nuncupantur. Denique quid nuncupatio libri refert ad haereticos viri propagandum? Quare nimis laxa est opinio quam P. Sporer tract. 11. in 1. Praecept. cap. 111. sect. 1v. num. 39. ex Sanchez, Layman, & alii docent, videlicet non incurere excommunicationem Bullae qui legeret scripturam haeretici minorem decem foliis: quia, inquit, lex odiosa est li-

bertati humanæ, ideo strictè interpretanda. Laxa, inquam, nimium est opinio isthæc, falsoque mittitur principio, quod sæpius perperam obicitur Probabilistæ. Lex quippe ista & fidei, & libertati a peccato favet. Quapropter hæc opinio communitè rejicitur.

V. Quæst. II. *Datur ne materia parvitas que legitur hæreticorum libros ab excommunicatione excuset?* Resp. Augustinus cum aliis paucis negat quancumque materiam parvitem in hæreticorum librorum lectione, contendentis excommunicationem incurrere illum qui vel unam vel alteram lineam legat. Sed communis, & vera sententia etiam in hac lectione librorum materiam parvitem admittit. In designandis huius materie levitatis terminis non una est Auctorum opinio. Aterius unum vel alterum versiculum designat: Suarez duas aut tres lineas: Sayrus decem: Sanchez folia paginam: Fagundes extendit hæc materia parvitem ad paginam cum dimidia, ita ut qui minus quam integrum solum legit, non censetur limites levis materie transivisse. Alii denique autumat eam dicendam esse materiam parvam que absolute accepta liber non existimat. Quisque pro arbitrio loquitur, & ultimæ opinionis nimis laxæ sunt. Vix assignari regu-ja generalis valet. Sententia quæ unum, aut alterum versiculum statuit pro materie parvitate, nimis rigida videtur. Dicerem itaque, id ex pluribus circumstantiis pendere: videlicet ex conditione legis, a periculo lectionis alieni, vel in errorem proclivis; & ex qualitate controversiæ que legitur: quippe accidere potest ut virus hæresis in paucis lineis occulatur. Quare cum limites designari penderent nequeant, via unica est ad tallium librorum lectione abstinere. Nisi enim inconsiderantia, aut subreptio excuset, talis lectio vix culpa saltem veniali vel curiositatis, vel inobediencie carere valet. Quin si quis aperiens librum hæreticum statim offenderit in hæresim, & curiositate, aut levitate ductus lectionem perlegerit paucorum linearum in quibus rota contineretur hæresis, noxam mortalem non evaderet. Contra, si plures lineas legeret in quibus nulla esset hæresis, nullumque subversivis periculum, gravis culpe non videretur damnandus. Igitur, ut paucis rem omnem consiciamus, circumstantiæ & persona legis, & materie que legitur, sinique legendi spectanda sunt, ut gravitas materie demittatur.

VI. Quæst. III. *Incurrit ne excommunicationem qui legit librum hæretici qui nec de re-*

ligione tractet, nec hæresim continet? Resp. Ut iam supra indicatum est, ille dicitur liber religionis controversas tractare qui Scripturam quoquo modo interpretatur, qui conclusiones, aut disputationes theologicas de fide, sacramentis, purgatorio, Sanctorum cultu, libertate, iustificatione, clericorum, monachorumque statu, ceterisque id genus argumentis que ad religionem attinent christianam, versat. Qui librum eiusmodi ab hæretico confectum legeret, peccaret mortaliter, & excommunicationem incurreret, etiam si in tali libro nulla haberetur hæresis. Quoniam similes hæreticorum libros Ecclesia prohibet in iustissimam eorumdem hæreticorum contumtionem, & detestationem. Ut autem rectè questioni respondeatur, libri hæreticorum qui nec de religione tractant, nec hæresim continent, non videntur, vel saltem Bullæ Cœnæ, vetiti; exceptis libris heresiarcharum, Lutheri, Calvinii, Zuingerii, Bucerii, & similibus. Prohibiti ergo sunt hæreticorum libri, aut qua de religione tractant, aut quod hæresim continent. Ceteri vero libri hitoriales, vel politici litteraturæ, qui nullam hæresim continent, non sunt prohibiti vi Bullæ Cœnæ.

VII. Quæst. IV. *Quæ ignorantia excusat legentis hæreticorum libros?* Resp. In Bulla aperte sermo est de illis qui scienter libros præfatos legunt. Duplex itaque notitia necessaria est: iuris nempe, & facti, ad culpam contrahendam; debet namque legens legentis constitutum; debet namque legens legentis quem legit, esse hæretici. A culpa, & poena excusat ignorantia sine iuris, sine facti. Si ignorantia sit invincibilis, excusat ab omni culpa, & poena; si ignorantia sit leviter culpabilis, excusat a lethali, & ab excommunicatione; si sit culpabilis lata, supina, & crassa ignorantia, non excusat a mortali, ab excommunicatione tamen eximit ab particulam scienter.

VIII. Quæst. V. *Incurrit ne excommunicationem qui alium legentem audit?* Resp. Qui librum hæreticum legendum alteri tradit, ut ipsum legentem audiat, peccat, & excommunicationem incurrit. Hic quippe reipia iuxta moralem existimationem legit, medio scilicet instrumento alterius lingue: quod non facit ille qui alium legentem audit, cum ad legendum non induxerit: quia tunc revera tantum audit; contra vero audientes lata excommunicatione non est. Audiens vero peccare valet, si periculo perver-
sionis se exponat, si in doctrina hæretica sibi complaceat, si faventem hæreticis se se

pro-

prodat. Quin tunc excommunicationem incurret latam in credentes, & fautores hæreticorum. In quo numero illi quoque habendum essent qui librum hæreticum illis legendum traderent, quamvis ipsi non audirent: quia licet non subiacerent excommunicationi latæ in legentes, excommunicationem tamen incurrent latam in credentes, aut faventes hæreticis. Ad hoc tamen opus esset ut hic exterius prodere suam in hæreticos propensionem, lumene favorem: Ob solam namque libri exhibitionem non incurreret excommunicationem. In similibus ergo casibus circumstantiæ spectandæ sunt.

IX. Quæst. IV. *Contingere ne potest ut quis librum hæreticum legere licite valeat absque expressa licentia?* Resp. Quilibet lex positiva episcopatui excipit. Theologus, Confessorius, Concionator aliquando licite legere hæretici librum valet cum scilicet necessitas urget aut confirmandi Catholicos in fide; aut confundendi hæreticos ipsorum librorum textibus: quod non ita frequenter occurrit; occurrere tamen potest, maxime in eis regionibus in quibus Catholici hæreticis permixti sunt.

X. Quæst. VII. *Qui licentiam habent a summo Pontifice, seu Congregatione S. Officii legendi libros hæreticorum; peccant ne, si absque necessitate illos legant?* Resp. Natalis ab Alexandro Lib. IV. art. 8. res. 25. docet illos qui ex librorum lectione subversivis periculum fidei imminere animadvertunt, mentemque suam dubitationibus contenti, peccare mortaliter, si in eorumdem lectione perseverent. Natalem totidem verbis excipit P. Paulus a Lugduno dissert. 11. de Virtutibus quæst. v. art. 1. quæ. 6. resp. 3.

Quæ sententia verissima est. Nulla quippe pontificia licentia a fusiende occasione qua ad peccatum inducit, onere eximit. Sed falsa est sententia quam ibidem docet præfatus P. Paulus Lugdunensis, nempe graviter peccare eos qui eiusmodi libros ex sola curiositate legunt, tamen si facultate legendi donati sint. Licentia legitime concessa tollit omnem prohibitionem. Quæ ergo ratione dici potest gravioris culpe ream esse lectionem ex sola curiositate? Graviter ergo peccabunt omnes qui ob solam curiositatem quoque libros minime vetitos legent? Hoc nemo dicere audeat. Ut falsa itaque rejicienda est hæc opinio. Consultandum tamen est ut a præfatorum librorum lectione abstinere, rationabili causa sublata, etiam illi qui legitima auctoritate fruantur.

XI. Quæst. VII. *Quid dicendum de illis*

qui libros retinent hæreticorum? Resp. Peccant, & excommunicationem incurrit non solum qui retinent hæreticorum libros ut illosurum lectione fruantur, verum etiam qui absolute retinent ob quamlibet causam, sive ad pompam, & ornatum, sive ad bibliothecas implendas. Adeo leve nonnulli loquuntur, ut non exulent nec aromatarios, nec librarios, qui solis tallium librorum merces involvant, quamvis usus tallium librorum contumtionem prodat. In hac retentione materie parvitas reperitur. Quæ mora excuset a gravi culpa, & ab excommunicatione, ex circumstantiis pendet. Non semper opportuno tempus, & obvia occasio est præfatos libros superioribus tradendi; nec semper illosurum combulso expedit. Cum quis primum adverit se libros habere hæreticorum sine licentia, statim tradat Inquisitori, vel Ordinario: & si facultas prelo non est, Confessorium consulat.

XII. Quæst. IX. *Quid de impressivis dicendum?* Resp. Peccant, & excommunicationem incurrit typographi librorum hæreticorum imprimentes, omneque illi qui manus adutrices exhibent, qui librum imprinendum tradunt, qui corrigunt. Qui expensas pro impressione faciunt, qui atramenta, & characteres subministrant, peccant, si ut imprimentes, quia valde remote ad id concurrunt (quamquam mihi remota cooperatio hæc haudquam videtur) saltem ut hæreticis faventes. Denique peccato, poenitque obnoxii illi forent qui librum hæreticum defendentes, laudarent, commendarent verbo, aut scripto, aut impedirent ne Superiorum inanibus eiusmodi libri traderentur.

XIII. Quæst. X. *Hæc Bulla Cœnæ est ne ubique recepta?* Resp. Non pauci Doctores contendunt, pluribus in locis hæc esse receptam. Hanc ego questionem dicere nolo; sed aio, iis in regnis ubi recepta Bulla est, obligare iuxta omnes. Plura tunc que lege divina, & naturali verita ibi reperitur.

XIV. Quæst. VI. *Præter prohibitionem latam in Bulla Cœnæ, est ne alia lex adversus libros hæreticorum, auctoritate scripturam lata?* Resp. Ut supra num. 1. indicatum est, nisi initium nascentis Ecclesiæ Apostolorum libros fidei, aut morum integritati noxios prohibere, flammisque addixerunt. Indicem, in quem veteri libri pericribentur, primum consensit Gelatium, adierunt communitè emitti. Saeculo sexto demum plures confecti fuerunt. Academia Parisiensis & Lovaniensis anno 1546. catalogum edidit hæreticorum librorum.

I 3

Pat-

Paulus Papa IV. in mandatis dedit Inquisitioni Romanae, ut haereticorum librorum indicem texeret, ut testatur Archiepiscopus Fontaninus in sua Eloquentia nuper typis edita pag. 507. Alter index confectus fuit a Patribus Concilii Tridentini, et liquet ex *sess. xvii. in qua ad hoc munus peragendum delecti Episcopi, & Theologi fuerunt*. Designati Patres integro anno huic operi deliderunt, Conciliumque in ultima sessione decrevit, confectum indicem a summo Pontifice, post absolutum Concilium, examinandum, approbandumque esse: quod & praestitit Pius IV. anno 1564. librumque typis edidit Paulus Martinus eodem anno. Hunc indicem auxit Sixtus Papa V. sed Clemens Papa VIII. praeter ceteris librorum indicem regulasque, per Patres in Tridentino delectos confectas examinari, & recognosci curavit. Editus est anno 1596. Temporis decursu plures adiectae fuere accessiones.

XV. Quaest. XII. *Qui libri prohibiti sunt in indice Tridentino, seu Romano, & sub qua pana?* Resp. Duplicis classis sunt libri qui in laudato indice prohibentur. Primae classis sunt haereticorum omnes libri, ut Lutheri, Zuinglii, Calvinii aliorumque similium, quaecumque sit materia quae ab illis tractatur. Eo ipso quod liber sit alicuius haereticarum, nulla argumenti quod in eodem libro dicitur, ratione habita, proscriptus censetur. Deinceps in eadem classe prohibiti sunt omnes haereticorum libri qui aut religionis puncta tractant, aut haereseim, vel propositiones sapientes haereseim, male sonantes, temerarias, scandalosae continent. Omnes eulmodi haereticorum libri editi, vel inopsum edendi proscripti sunt sub pena peccati mortalis, & excommunicationis Romano Pontifici reservatae.

XVI. Secundae classis sunt libri Catholicorum qui errores continent, vel doctrinam fidei, morumque integritati infestam, aut qui suspicionem gravem, solidamque erroris ingerant, aut scandalum, aut quippiam bonis autibus male sonans praefertant. Eulmodi libri non propter Auctores, sed propter errores prohibentur. Prioris classis non modo propter errores, sed propter Auctores ipsos prohibentur. Posterioris classis aliqui prohibentur absolute; alii adiecta conditione, *donec repurgentur*. Praefati Catholicorum libri proscripti non intelliguntur, usquedum in censum librorum proscriptorum inspectum relati non sint. Prohibentur sub peccato mortali, & excommunicatione non reservata.

XVII. Quaest. XIII. *Sunt ne alia librorum prohibitorum genera?* Resp. Plura alia sunt genera librorum qui in praefato indice procribuntur. Primum omnes libri Magistri tractantes. Secundo libri de Abtrotologia. Tertio omnes libri ex professo obfcuri sunt ipso iure prohibiti. Antiquiorum Poetarum latini libri propter sermonis elegantiam permittuntur. Verum pueris, & iuvenibus minime permittendi sunt. Quamvis enim legentes eulmodi antiquorum Poetarum, nempe Ovidii, Catulli, aliorumque similium libros nullam incurant censuram; si tamen grave periculum experiantur in lectione, sub gravi culpa abstinere tenentur. Denique in quarta regula indicis Romani vetita est lectio Bibliorum sacrorum in lingua vernacula absque Superiorum licentia.

XVIII. Quaest. XIV. *Libri Catholicorum prohibiti in uno, sunt ne in alio idem exco- muniti?* Resp. Ut certam exhibeam responsum, regulam tranfero Clementis Papae VIII. quae habetur §. 6. de prohibitione librorum. *In universum autem de malis, & perniciosis libris id declaratur, atque statuitur, ut qui eadem lingua initio editi, & deinceps prohibiti, ac damnati a Sede apostolica sunt, eisdem quoque in quacumque postea vertantur lingua, censeri ab eadem Sede ubique gentium sub eisdem penis interdictos, & damnatos*. Exemplo quaestione illustro. Colloquia P. Gabrielis Daniel adversus Epistolas provinciales vetita sunt a Sede apostolica latine reddita. Numquid prohibita sunt lingua gallica, in qua eadem primum edidit P. Daniel? Dubio procul. Immo fit in latina, potiori iure in gallica lingua prohibita sunt. At regula indicis eos libros in quacumque lingua damnatos censeri qui initio certa lingua damnati sunt. Dialogus P. Daniel anno 1695. latine editi delati ad tribunal S. Officii prohibiti fuerunt. Si gallice scripti denuntiati fuissent, eadem proscripti poena essent. Ex Anglorum libris vix unus in lingua anglica, sed aut in gallicam, aut in latinam versi prohibentur. Tunc liber in una tantum versione procribitur, quando versio haec quidquam peculiare continet prohibitionem dignum, quod in prima lingua editus liber non continebat. Colloquia, seu Dialogi Patris Daniel adversus Provinciales sincere, nulla additione facta, redditi latine sunt a P. Iuvencio, et aiunt, seu ab alio Iesuita (super quo factum nolo me vadem exhibere.) In utraque ergo lingua proscripti sunt. Scripturae sacrae (arguatur Probabilista quidam) verso italica, seu vulgaris, veti-

vetita est; sicut latine edita. Peregrinae. Ergo fit latine editi Dialogi Patris Daniel proscripti sunt, potiori iure damnati reipia sunt in lingua gallica. Versio latina sacrae Scripturae, non item vulgaris, omnibus concessa est. Prohibita vulgaris versio est ob peculiarias rationes. Ineptissime a quodam Probabilista Dialogorum P. Gabrielis Daniel versio cum Scripturae divinae versionibus comparatur. Doctrina iunioris Probabilistae qui eximere a prohibitione praefatos Dialogos lingua gallica editos atius est, quod latine redditi proscripti sunt, omnem librorum prohibitionem eludit. Si quidem Romana Sedes non librorum idiota (sola excepta Scriptura divina) sed doctrinam eorundem, calumnias, fallitatemque damnat. Evidens ergo, competuntque, Dialogos P. Gabrielis Daniel in quacumque lingua proscriptos esse.

CAPUT XI.

De librorum impressione de Superiorum licentia: de eorundem librorum censoribus.

I. QUAE hoc in capite dicenda sunt de librorum impressione, potissimum Regulares spectant: nam de ceteris scriptoribus qui Regulares non sunt, nulla fere difficultas occurrit. Porro ut maiori qua fieri potest perspicuitate res declararetur, primum omnium decreta quae a Conciliis hoc de argumento edita sunt, in medium promam. Primum decretum editum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. x. & habetur in Bulla eiusdem Leonis. n. 12. Tom. I. Bullarii*. Verum censura lata in praefato decreto contra impressores librorum non fuerunt ita receptae, ut contendant Caietanus, & Navarrus in *Manual. cap. xxvii. num. 111. & 129.* nec in laudato Lateranensi decreto Regularum mentio fit.

II. Concilium Tridentinum innovasse videtur decretum Concilii Lateranensis, atque de Regularibus exortere sermonem habet: ideo transcribendum isthuc est ex *sess. 19. ubi regulae statuntur pro sacrorum librorum editione, ut ex titulo decreti, & decreto ipso colligitur*: totus liquidem sermo est de sacris Bibliis tum interpretandis, tum imprimendis. Sub initium decreti dicitur, *quoniam sacra Scriptura pro authentica habenda sit*. Deinceps subdit: *Ad evitanda periculosa iurgentia decernit ut nemo sine prudenti iuribus in rebus fidei, & morum... sacrorum Scripturarum ad suos sensus contorqueat*. Postremam

de impressione librorum sacrorum hoc iubet: *Nullique liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati, probatique fuerint ab Ordinario, sub poena anathematis, & poenae in canone Concilii novissimi Lateranensis apposta. Et si Regularis fuerint, ultra examinationem, & probationem huiusmodi, licentiam quoque a suis Superioribus impetrata tenentur, recognosci per eos libros, iuxta formam suarum ordinationum. Qui autem scripto eos communicant, vel exulgent, nisi ante examinati, probatique fuerint, eisdem poenis subiacent quibus impressores. Et qui eos habuerint, vel legerint, nisi prodiderint Auctores, pro Auctoribus habeantur. Ista vero huiusmodi librorum probatio in scriptis datur, atque adeo in fronte libri vel scripti, vel impressi authentice appareat.*

III. Nonnulla animadversio digna in hoc decreto. Primum ex sermo ipse praestitum, atque ex contextu eiusdem de solis facis Bibliis sermo est; quae scilicet in rebus fidei, & morum interpretari nequeunt iuxta proprium cuiusque sensum. Quare dum subdit: *Nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris* &c. de iis Libris sacris loquitur Concilium quorum in decreto fit mentio. Porro in toto illo decreto nec verbum habetur nisi de sacris Bibliis. De his ergo solis sermo haberi videtur. Communiter Theologi interpretantur de quibusvis facis Libris in quibus theologice quaestiones discutuntur. Verum haec omnia nullum faciunt negotium, cum regula indicis prohibitionem extendat ad omnes libros sine sacris, live profanos, nedum theologicos.

IV. Alterum quod occurrit meditandum, est sint ne omnia ista recepta quae in Tridentino de librorum impressione praescribuntur, Martinus Navarrus in *Man. cap. xxvii. num. 128.* haec habet: *Nescimus, an sit receptum, vel an recipitur, quia videmus, libros impressos sine illius observatione solemnitate investigationum virorum Dominici Soto, Bartholomaei Garcae, & Anthonii Catharini, qui eodem Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recentioribus editionibus eorundem impressionem dicta solemnitate. Haec etiam nostra tempestate aliqui laudati decernunt non videntur illa recepta. Et certe libelli manifesti vulgantar absque ulla approbatione, quos aliqui, & tantumlibet pietati, id religioni sibi vertent. Et quatenus in deceto citatur dicitur: Qui autem scripto eos (libros) communicant, vel exul-*

gent, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem panis subiacent quibus impressores. Hoc præscriptum refertur etiam in regula x. Indicis Romani, his verbis: *Eos vero qui libellos manuscriptos vulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem panis subiacent, indicantur Patris deputati, quibus impressores. Quis nunc functionibus Tridentini, aut Indicis aduersari se suspicatur, si librum manuscriptorum committit, aut vulget nulla insignitum approbatione? In dies circumferri manuscripti videmus, eadem legitime omnes absque ulla vel levis culpæ suspitione. Idem contingit in proprii nominis apostrophe. Plurimi enim cuiusque fere scientie in lucem procedunt anonymi. Illorum plures doctrinam sanam, & undique Evangelicæ consentaneam continent. Auctore legæ integris moribus ornati sunt; immo in ipsa nominis occultatione pietatem redolent, quod humilitatis, & demissique animi ergo id peragant. Neque Superiores aduersi hanc nominis occultationem reclamant utquam, quoties cetera quæ in præfato decreto, & regula pro legitima editione continentur, servata fuerit neque liber aliquid superiorum licentia typis editus proscriptus est, ob id præcise quod absque Auctoris nomine in lucem prodierit. Et hoc commune est apud Auctores.*

V. Tertium quod in hoc decreto, & regula Indicis animadvertendum occurrit, est; quidam fit in eodem sub lege obligantè impostum. Hoc propter hoc quod liber, antequam typis edatur, a Superioribus examinatus, approbatusque sit. Si autem quæras, quinam sint Superiores illi quorum interest libros examinare, & approbare, iuxta Tridentinum sunt locorum Ordinarii, & iuxta regulam Indicis in urbe Romæ sunt Vicarij Pontificis, & Magistrj sacri Palatii; extra urbem vero in Italia pluribus in locis sunt Inquisitores, alicubi Episcopi. In pluribus vero regnis usus obviat ut per regiam potestatem, non per Ecclesiasticam, examinentur, summi Pontificis, inquirunt plures Doctores, tacita approbatione. Qui absque hac approbatione libros typis euderent, pœnis in Tridentino constitutis subiecti essent.

VI. Quæst. I. Regulares qui libros quosvis typis edunt, cum approbatione Ordinarii, seu Inquisitoris iuxta morem Patrie in qua libri eduntur, subiecti non sunt pœnis a Tridentino, seu a regula Indicis latis, si Prælatorum suorum Ordinem approbationem impetrare contendant? Resp. Nec Tridentinum, nec regula Indicis centuram aliquam insigunt Regularibus im-

primentibus libros absque Prælatorum Ordinis licentia. Verba Tridentini hæc sunt: *Si Regulares fuerint, ultra examinationem, & approbationem huiusmodi licentiam quoque a suis Superioribus impetrare teneantur, recognoscant per eos libros iuxta formam suam ordinationum. Nulla hic adiciatur pœna, vel censura. Nec nos ergo eam adicere debemus; potissimum quod pœne sunt restringendæ. Regularis ergo qui absque Ordinarii, seu Inquisitoris iuxta Patrie usum libros imprimere, pœnis in Tridentino constitutis obnoxius esset: obtenta vero Ordinarii, seu Inquisitoris approbatione, si Prælatorum sui Ordinis approbationem negligat, eisdem Ordinis legum transgressor evadet, pœnaliter solum in præfatis legibus constitutis subire debet. Et hæc est communis, quod mihi perpicere licuit, sententia, quam defendunt Suarez, Tom. I. in III. part. disp. XXXII. sect. VII. h. 1. Peirinus de Præfato quæst. III. cap. IX. num. 1. Pellizarius tract. VI. cap. IV. num. 4. Lezana Tom. II. verb. Libri num. 6. Antonius a Spiritu sancto in Direct. Reg. tract. III. disp. VI. sect. 6. §. 17. num. III. Callanus a Sancto Ella in sua Auctor. opinio. verb. Impressor num. 8. Porret. in Dud. Reg. verb. Libri num. 6. & alii, memineruntque oppositum assentem mihi videre licuit.*

VII. Regularis ergo, habita approbatione Superiorum extra Ordinem secundum Patrie morem, consilere suas debet constitutiones a Lezana loc. cit. prodit. sui Ordinis constitutiones que pœnam privationis loci, vocis, & gradus statuunt in eos qui absque Prioris Generalis licentia libros edunt.

VIII. Quæst. II. Quid hæc de re constitutiones Ordinis Prædicatorum decernunt? Resp. Textus originalis præseribit, nulla scripta prælo committenda esse, nisi prius per Fratres peritos, quos aut Magister Generalis, vel Prior Provincialis in sua Provincia designaverit, examinata, & approbata fuerint; dist. II. cap. XIV. de Student. text. xi. *Nulla scripta facta, vel compilata a Fratribus aliquatenus publicentur, nisi per Fratres peritos, quibus Magister Ordinis, vel Prior Provincialis commiserit, fuerint examinata.* Hanc potestatem ademptam esse Provincialibus nulli lego. P. Fontana tit. de lib. imprim. num. 2. promittit ordinationem nonam Capituli Generalis Metis celebrati anno 1313; ubi legè leguntur: *Inhibemus etiam districtè, ne scripta, tractatus, compilationes, & reportationes quascumque quarumcumque a Fratribus nostris edita, vel edenda, extra Ordinem pu-*

blicen-

blicentur, quousque per venerabilem P. Magistrum examinata fuerint, & correctæ, communitate vero extra Ordinem, per eundem examinata, & corrigi volumus diligenter. Hæc ordinatio adiecta est Constitutionibus dist. II. cap. XIV. ad text. XI. sub lit. V. Verum hic Provincialibus facultas quæ illis in textu conceditur, nullo modo adimitur, sed tantum una textus pars quæ Magistrum Generalem spectat, adducitur; altera quæ ad Provinciales attinet, silentio præteritur. Propterea ne retractatur, revocaturque? Quidquid etiam si expresse retractatur, non ob id præfata lex, quæ interpretatione ob suam perpicuitatem non eget, abolita intelligeretur, propter legem generalem quæ cavet, ne textus originale immutetur, nisi per tria Capitula Generalia continuata, & in eisdem finem celebrata? Verum quod rem conficit, est quod præterito sæculo in Capitulo Generali Vallisoleti celebrato anno 1605, & in Capitulo Generali Romano anno 1688, confirm. 5. Provincialibus eorumque Definitoribus hæc potestas asseritur, concedenda scilicet licentia imprimendorum librorum, ut habeat apud ipsum Fontana loc. cit. num. 5. *Confirmamus ordinationem quintam Cap. præcedentis Vallisoleti, quæ statuitur, ut nullus deinceps liber typis mactetur, quin prius examinatus, & approbatus fuerit a duobus vel tribus Patribus in unaquaque Provincia, a Provincialibus Capituli Provincialis nominandis.* Hæc ordinatio inserta habetur Constitutionibus dist. XI. cap. XIV. ad text. X. sub lit. T.

IX. Quæst. III. Constitutiones Regularium quæ panas insequunt librorum editoribus, omnia Ordinis approbatione? Resp. Aliquorum Ordinum leges privant subditos edentes libros loco, voce, & gradu. Quique sui Ordinis leges consulat. Textus originalis, qui solus viti Constitutionis in Ordine Prædicatorum habet, nullam peculiarem pœnam imponit præter illam que cuiusque constitutionis violationi annexa est. In hoc quippe Ordine nulla lex est præter tria vota, eaque præcepta que vota comitantur, que sub culpa gravi, vel levi genere suo obliget. Temporibus decurrit pœna gravioris culpæ constituta fuit in eos qui sine Ordinis approbatione libros edentes, ut colligitur ex Capitulis Mediolani 1505. Romæ 1518. celebratis, ut vide re est apud Fontana tit. de grav. culp. num. 10. & tit. de lib. imprimendis num. 3. 4. Adducitur præceptum formale, & excommunicatio latæ sententiæ Capituli Romæ ce-

lebrati anno 1644. in eiusmodi editores, etiam illos qui alieno nomine, vel proprio suppresso, aut fictitio apostolito, libros typis ederent. Verum eiusmodi censura, & præcepta cum ipsis Capitulis desunt, & nisi renoventur in sequentibus Capitulis, nullam vim habent, ut expresse decernit Textus Constitutionum in Prolog. text. IX. *Ordinationes tam Capitulorum Generalium, quam Magistrj Ordinis, quoad vim præcepti, & censuræ ecclesiasticarum, cum ipsis expirare intelligitur.* Laudatum præceptum, & censura nec in sequentibus Capitulis confirmata sunt, nec in Glossam Constitutionum relata. Quam in Glossam Constitutionum eiusmodi pœna quæ transgressoribus debetur, indefinita relinquatur Prælatorum arbitrio determinanda. *Qui autem contrarium fecerit, debita pœna plectatur iuxta id quod etiam apud Treverim fuit ordinatum 1266. ord. 60. conf. dist. II. cap. XIV. text. xi. Constat etiam quod nemo hodieum sibi conscientie veriti, libris debita Superiorum facultate obtenta, suppresso proprio nomine, aut fictitio adiecto typis euderet. Ut enim supra indicavimus, quod privilegium peragenda editionis in fronte libri apponatur, ut in Tridentino præscribitur, non est, nec fuit ulla necessario receptum.*

X. Quæst. IV. Peccaret ne Regularis qui scripta sua seculari videret imprimenda cum licentia Ordinarii sub eiusdem secularis proprio, veroque nomine? Resp. Concors est Auctorum opinio, quod Doctor secularis non violaret Tridentini legem, si occultato proprio nomine, sub alterius hominis vero nomine suos libros typis euderet: quia ille Auctor libri habetur libi cuius nomine in lucem liber prodit; ilique rationem Superioribus reddere tenetur: qui propterea admodum, antequam edatur, debet, & ille libere consentire, aut refragari valet. Siquidem illo resistente, iniusta editio foret ob iniustam eiusdem nominis usurpationem. Ad Regulæ autem quod attinet, communitur Auctores docent, posse Regularem extraneo suo (cripta edenda sub extranei nomine communicare, quin peccet saltem graviter, eo quod honor quo Religio caret ob suppressum Regularis nomen, tanti non est ut inde Religio grave patiatur dampnum. Illi Auctores supponunt, quemque Scriptorem, etiam Regularem, dominium in sua manuscriptorum habere. Nos autem in nostra Disciplina Apostolico-Monastica differ. v. oppositum demonstravimus. Quare si manuscriptorum essent tanti valoris qui materiam gravem con-

sensus

Aliter; tunc peccaret Regularis, si, invita Religione, illa distraheret. Quid si petiam a Religione licentiam editionis obtinere non posset? Tunc premissur, Religionem praefata manuscipia parvi facere: ideoque eisdem iura non lacerentur ob praefatam alienationem. Possent vero occurrere iusta alia momenta negandi talem licentiam, & tunc distractio illiita foret. Si Conventus, ad quem dominium in sui Regularis manuscipia pertinet, consentiret in alienationem; tunc dubio procul sub vero nomine secularium consentientis, Ordinariorum facultate impetrata posset Regularis edere librum suum. Haec omnia tamen ex circumstantiis diiudicanda sunt. Nec enim adeo frequens est ut manuscipia sint magni valoris; ita ut iustitia, vortuque paupertatis violenter, si alienentur. Contra nec tam frequenter, quin raro occurrit ut Religio non consentiat in manuscipiorum editionem. Et cum resistit, argumentum est quod manuscipia non sint luce publica digna.

XI. Quaest. V. Peccaret ne qui approbato, & subscripto manuscipio aliqua adiceret? Resp. Si in fraudem id faceret, indubitate peccaret. Si abique fraude aliqua adiceret, vel ad maiorem explicationem, ornatum, & confirmationem, certumque scriptor esset, haec quo adicit, nihil continere improbandum; tunc non peccaret, maxime si Censor facile consilii non posset, quia tunc rationabiliter consentiens Approbator premissur. Cautè tamen procedendum, bonaque fide, & equitate: nec tam spectanda est quantitas scripturionis quae adicitur, quam puritas doctrinae quae nulli sit subiecta censura.

XII. Quaest. VI. Censura quam infligit Tridentinum, & regula iudicis, est ne reservata alicui? Resp. Certum est nemini reservatam esse: quia nec in Concilio Lateranensi, nec in Tridentino, nec in Indice reservationis mentio fit. Quapropter Censurarum ordinari abolvere suos penitentes valent. Penitentiam autem, praeter excommunicationem, ante iudicis sententiam, nemo subiectus est. Haec omnia communia sunt apud Auctores, contra Barboam qui de *posth. Epis. alleg. so. man. 17.* scribit excommunicationem reservatam Episcopo esse, cum nullibi vel verbum talis reservationis habeatur.

XIII. Quaest. VII. Quo deservuntur tenere Superiores in facultatis concessione praescribitur edendis? Resp. Tenentur Examinatores, seu Censores designare pro libri edendi resolutione. Ex arbitrio negare licentiam neque-

unt: actus quippe iurisdictionis est, qui iustitiae legibus dirigi debet. Peccarent, si aliqua peculiari affectione, aversione, invidentia, aliove sine ductu facultatem imprimendi libros denegarent; puta, quia argumenta quae in libro tractantur, illis displicent, quoniam eorum rationibus, & cupiditatibus minime quadrant. Inspicere ergo debent aut seipsum, aut revisorum opera, sit ne sana doctrina quam liber promit, sit ne prudenter, ac serio explicata, & utrum liber utilis sit bono publico, reisque literariae proficius. Haec si admittit, quamvis non essent Superiorum negotiis consentanea, licentiam denegare nequeant.

XIV. Quaest. VIII. Quid si Regularis petita licentia a suo Superiore, & ob iniustam causam non obtenta, librum ederet? Resp. Primum omnium Regularis obedientia, quam labis suis solemni ritu Praelatis suis imponit, recordari debet. Illud etiam ferè certum est, Praelatos suorum Ordinum incrementum, & decorem summopere cupere; atque adeo facillime licentiam impressionis concedunt, quoties prudenter deprehendunt, librum edendum in Ordinis decorem, & gloriae censuram fore. Quare si licentiam edendi libri denegant, committere iniustam esse negationem praesumit debet. Si res dubia sit, praesumptio favere Superioribus curio debet. Si in utramque partem negotium probabile sit, adhuc Superioribus parendum: quidquid asserant recentiores Casuistae, qui contendunt in occurra istius probabilis, iudicium adherere illi probabiliori licite posse quae sibi magis faveret, quamvis probabilior opinio contraria sit a Praelatis. Quae omnia nos improbamus. Si vero evidens esset, Praelatum iniuste licentiam denegare, eo quod suspicatur librum edendum suis progressionibus, commodissime privati infestum fore, tunc si liber revera suapte natura magne esset utilitatis, quod argumentum grave, & ad bonum publicum promovendum magnopere aprum diceret, petita, & non obtenta licentia, posse licite librum edi, docent laudati Probabilistae. Quomodo autem scire potest in propria causa Auctor, sit ne suus liber, recentis praerogativis ornatus? Ut hoc affectu sicure valeat, doctis pinguis viris examinandum librum subiciat, regereque ut evangelicae sinceritatis sententiam sibi dicant suam. Si docti isti Censores candidè tellentur, post severum examen, nihil se in libro animadvertisse sive contra fidem, sive contra bonos mores, sive contra splendorem,

glo-

gloriamque proprii Ordinis, quod sit censura, aut correctione dignum; si id quoque admittant Ordinariorum, & Principum revisores, facultatemque pro impressione Ordinarii concesserint, licitum esse a tortiori, ut dicitur, edere librum, petita, & non obtenta licentia, docent laudati iuniores. Ego tamen concludere, ne unquam, in vitis Superioribus, quilibet librum ederet. Quoniam, dum revera liber bonus est, probatissime ab Ordinariorum Censoribus, sub alio nomine ediposset. Numquam enim mundi artes adeo potentes sunt, ut veritati divinae occludere omnem viam queant.

XV. Quaest. IX. Quoniam esse debent Censuram praerogativa? Resp. Multae sunt praerogativae quibus ornati sunt oportet illi omnes qui iudicium ferre debent in capita, sive in res humanas. Et quo altior est materia iudicio obnoxia, eo profundior cognitio, acrius ingenium, maturior prudentia in Iudice, seu Censore requiruntur. Porro ex librorum lectione regimen tam sacrum, tum politicum pendet. Argumenta sacra in libris discussa fidem, moreque spectant. Non mediocri ergo cognitione instructi sunt oportet qui libris examinandis praesunt. Tres tamen praerogativae praeter ceteris iisdem necessariae sunt: morum scilicet integritas, & prudentia. Qui his duabus dotibus caret, huic sunt officio inepti. Quid si admittit sordida venalitas, perfonarum acceptio, invidentia, impotens rancor, religionis neglectus, pietatis incuria, pluraque alia quae exerceant mentem, ne rectum proferre iudicium queat? Si prudentia destitit, umbras, & chimeras mens effugiat. Quapropter repellendi tanquam omnino indigni ab hoc officio sunt illi omnes qui proprii instituti leges non servant, qui pecuniis inhiant, ut suas explere appetitiones valeant: qui in incestu, statu, habitu, aspectu, colore, gestu, oculorum revolutione, & in omnibus sero motibus perturbationem animi, mentis machinationes, turbidose cordis impetus produunt. Illius generis homines ab officio Censuram, seu Iudicium repelli omnino debent. Sunt quippe proflus indigni, unaque inepti, & literarum cultui, immo & humane societati, atque tranquillitati infesti. Ultima praerogativa est literarum, scientiarumque peritia.

Stulta est possessio tum Politicorum asserentium quoniam in sua religione, tum haereticorum decernunt omnes in propria secta christiana, dummodo credant artibus fundamentales Evangelii, salvari posse.

L. Nihil unquam demeritis excogitari potuit quam futile illud commentum, videlicet quoniam in sua religione salutem alicui aeternam posse. Hoc delirium somniasse referunt Marcum Antonium de Dominis. Qui hoc errore infesti sunt, *Neutrales* appellantur, quod indifferenter quamque religionem admittant, nullam damnent, sed data occasione illam amplectuntur quam suis appetitionibus magis experientur consentanea. Inter Catholicos Catholicis, inter Lutheranos Lutheranis, inter Calvinistas Calvinistis, inter Turcas Turcae, inter Paganos Paganis sunt. Haec est impietas quae haec tempestate latius dominatur, quod pietatis furore delinquit, obsequatque. Siquidem fessilissimi in Politici inquirunt, ne neminem damnare velle eorum qui conscientia suae distincti adherent, religionisque, quam veram reputant, regulis parent. Quid, adfuit, pietati, caritati congruentius quam omnes in statu constituere salutis, omnibusque viam aperire qua ad aeternam felicitatem pergant? Hoc quippe divinae bonitatis quam maxime consentaneum videtur.

II. Sub hac ementitae caritatis larva erumpit in medium monstrum istud impietatis, quod ex impotenti libidine indulgendi carnalibus desideris ortum ducit. Nullam siquidem religionem profiteretur qui in dies religionem mutare paratus est, cuiusmodi sunt impii Politici, *Indifferentes*, seu *Neutrales*. Porro quam falsa, & erronea sit opinio illa quam depraedant, statim computrum fit cique singularis sectae antichristianae in examen vocant. Nam Paganismus, qui quinto saeculo exterminatus potissimum sub Romano Imperio fuit, salutem certe non confert, sicut nec Polytheismus qui Iustiniani naturam reputat, ut in primo prologo meo ostensum est. Quid de Iudaeorum perditia dicam? Illi ipsi se damnatos afferrent, si Messias quem expectant, advenisset in mundum. Porro Messiam a septemdecim, & amplius saeculis de caelis in terram populum suum redempturum descendisse, ut factum certum computurque nunc habemus. Nequeunt ergo Iudaei salutem assequi, dum fidem denegant

salu-

salutis principio & fini. Mahometismus vero, qui sine suo innumeris sectas comprehendit, quique totius carnalis est, futuramque felicitatem in lascivie voluptatibus collocat, adeo repugnat vel ethnicorum sapientum honestati, ut absque ulla consultatione se ipso correat.

III. Secundo convellitur *Neutralium* impietas. Deus unicus est, ut in primo prologo evincimus. Porro Deus ipse hunc mundum regit, gubernat, sustinet: imperat se a suis subditis colit; legem suam imperi. Cum autem sapere sit, sibi repugnare, & contra precipere minime valet; sed quae honesta sunt approbet, quaeve turpitudinem producat, execretur necesse est. Quae ergo fronte impii *Neutrales* esse videntur, quemquam in sua religione fieri saluum posse? Ut quis salutem, & felicitatem teneat, placeat oportet illi cuius tantum est felicitatem, & salutem conferre. Tam autem repugnat omnes sectas Deo placere, quam repugnat eisdem se deivoc probare. Una enim alteram improbat, quod ritus, leges, moreque contrarios proficitur. Quae siquidem honesta sunt unius sectae, alteri turpia existunt, & cultum quem una religio Deo offert, altera detestatur. Quid si omnium sectarum pugnantemores, contrarias leges, oppositos ritus recenserem? Quae ergo ratione Deus unius religionis cultum suscipit ut sibi gratum, eandem alterius sectae contrarium ritum ut sibi infensum repudiat? Contraria & puenantia approbare nequit. Deum ut trinum colunt Catholici, Mahometani Trinitatem ut vanum Christianorum commentum rejiciunt. Haec duo summopere distant, pugnantque. Si Deus trinus est, sicuti certe est, in personis; quomodo Turcarum eligionem approbare valet? Quomodo Deo placere potest Turcarum odium in Christianos, quod Mahometem ut impostorem exhibant; vel Christianorum odium in Turcas, quod Mahometem ut supremum Prophetam Christo, & Moysae superiorem adorent? Quis sane mentis dixerit, haec omnia grata Deo fore? Grati ergo Deo utriusque sectae professores esse nequeunt. Quae ratio urget aduersos omnes sectas, una sola excepta. Quandoquidem sicuti una veritas est, ita unica sola religio vera, Deoque cara sit necessum est. Fieri ne potest ut inter plures oppositas propositiones plus una vera sit? Non aude hoc affirmare. Qui ergo contingere valet ut plus una pugnantium religionum vera, sancta, & immaculata existat? Si

una sola sancta, una sola intemerata, & vera; ergo cetera omnes falsa; impia; & maculata. Porro numquid falsitas, numquid impietas, numquid turpitas, placeat Deo potest? Sed quid ludimus operam, ut id convellamus quod seipso in nihilum occidit? Dicamus ergo cum nostro divino Seruatore Iesu: *Qui non est mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit*: Lucae 11. & cum Apostolo Paulo ad Ephes. 14. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.*

IV. Obiicies. Dei bonitatem dedecet tam immensa hominum damnandorum multitudo. Nonne Deus vult omnes homines salvos fieri? Incredibile igitur videtur omnes Iudeos, Turcasque damnandos fore. Illi namque Deum pie colunt, etque iuxta ritum quem a teneris unguiculis didicerunt, placere student, iustitiam servant, proximos diligunt. Resp. Si sola naturae ratione fidei religionique arcana referenda essent, aliquam veri aequique speciem praebere opposito istihac. Sed Dei mysteria doctrinis illis explicanda sunt quas Deus nobis revelavit. Porro in una tantum religione salvos fieri homines posse Scripturae divinae nobis testantur. Quippe si Turca, Iudeus, & quicumque in sua religione salvari potest; frustra Apostoli in fide Christi asserenda laborant, frustra Martyres sanguinem fuderent, frustra Christus factus homo, frustra passus, ut Apostolus arguit ad Galat. 11. *Si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est*; videlicet, si unius Dei cognitio obtineri iustitia potest, haud necessaria erat Christi mors. Verum quae infra dicti sumus, clarius palam facient obiectam difficultatem purum patumque esse sopitima.

V. Quod ad hereticos qui Evangelium profitentur, atinet, non minus evidens est, non posse scilicet quemquam in sua secta salvari. Nam praeterquamquod aequae aduersitas illos ratio praecedens, ac aduersus Ethnicos, urget, accedit quod verbum Dei, cui ipsi fidem adhibent, in plurimum pluralitatem detestatur. *Haereticum hominem post unam, & secundam correptionem devota; sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, tam sit proprio iudicio condemnatus*; ad Tit. 111. Epistola quoque ad Hebraeos cap. xiii. doctrinarum varietatem prohibet: *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*. Quid quod heretici plura superstitionis, idololatriae, iniquitatis damnant, ut Sanctorum cultum, sacrificia, praeces in defunctorum suffragium,

alia-

atque id genus, quae Catholici ut pia, sancta, Deoque grata habent, defenduntque? Quorumnam sententiam confirmabit Deus? Numquid idolatriam, superstitionemque adprobabit? Quod si verus, sanctus, debitusque est cultus ille quem Catholici pani eucharistico consecrato, diuisque cum Deo regnantibus offerunt; numquid non animadvertet in illorum impietatem qui hoc obsequium Deo subtrahunt, & in sacros cultores sacrilege debacchantur?

VI. Recentiores heretici eo exequite haud poterunt, ut in catholica Ecclesia salutem inventum non valde illi dissimile quod in Politicis, seu Neutralibus impugnatum est supra. Distingunt itaque articulos fidei catholicae in substantiales, seu fundamentales, & non fundamentales. Quae sane distinctio, prout ab illis inuenta, commentitia est, & chimerica. Quippe contendunt illi fundamentalem articulum fidem ad salutem necessariam esse; secus vero fidem articulorum non fundamentalem. Si vero ab illis quaras, unde didicerint illorum, secus illorum, fidem ad salutem requiri; si urges, ut textum Scripturae assignent qui hanc prodat diversitatem, vel ex quo colligi aperte possit dispar illius necessitatis ratio: sileat omnino, & obmutescat. Et sane ex textu sancto, in quo illi omnia credenda, non modo re, & virtute, seu implicite, ut dicitur, sed explicite, & aperte haberi contendunt, distinctio articulorum fundamentalium, & non fundamentalium colligi nullo modo valet: multo minus vero illinc euitur illorum, secus illorum, necessitas. Quia oppositum conceptis verbis docetur, reum esse infidelitatis omnium articulorum qui vel unum respicit articulum, ut habetur Epist. Iacob. cap. 11. vers. 10. *Quicumque autem totam legem seruerit, offendit autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non machaberis, dixit & Non occides. Quod si non machaberis, occides autem, factus es transgressor legis*. Haec divi Iacobi doctrina, cui forsitan non acquiescent heterodoxi, pluribus in aliis eisdem Scripturae locis inculcatur. Quid quod ipsi heretici plenis buccis nobis improperant, auxisse nos fidei articulos, repugnante Scriptura, quae prohibet vel verbum ut addere, aut derahere fidei articulos quos Deus nobis revelavit. Cur? Quia sicuti nihil superflui, ita nihil non necessarii nobis credendum proponit Deus.

VII. Oppones. Nonne Catholici distin-

guunt articulos credendos: & quorundam necessariam esse fidem contendunt necessitate modis, sine qua salus obtineri nullo modo potest; aliorum vero fidem necessariam defendunt necessitate praepcepti, quorum proinde ignorantia invincibilis laborare quis potest, & abique illorum expressa fide salutem alicui aeternam? R. Nemo neget, immo quilibet rationis compos admittat fas est, in christiana professione, sicut in qualibet facultate, principia quaedam esse generalia, & alia peculiariora, quae ex illis profluunt. Quis negare audeat, Deum esse, illumque effectorem omnipotentem universi, providentiam, gubernium, & iudicium tum in bonos ut remuneret, tum in malos ut puniat, exerceat: quis, inquam, negare audeat, articulum hanc credendum fundamentalem esse? Quis negaverit, in lege gratiae articulum fundamentalem esse fidem Trinitatis, incarnationis, nativitatis, mortis, & resurrectionis Christi Domini; ceteros vero articulos minus fundamentales, & generales? Adfirmant Catholici contingere posse ut quis invincibiliter ignoret aliquem ex his minus praecipuis articulis; quorum fidem necessariam tantum defendunt vi praepcepti. At numquid Catholicorum aliquis docet, eum qui pertinaciter vel unum minimum articulum negat, fieri saluum posse? Omnes Catholici docent, omnium articulorum fidem necessariam ad salutem esse vel expresse, vel in promptitudine animi; eos vero omnes qui pertinaciter eorum fidem veritati a Deo revelatae, & ab Ecclesia catholica propositae resistunt, extra statum salutis omnino rejiciunt. Non ideo ergo hereticos improbamus, quod articulos distinguunt in *fundamentales*, & *non fundamentales*; haec quoque distinctio vera est: sed abulium huius distinctionis derelinquimus. Contendunt quippe illi non modo ignorari invincibiliter posse, sed contumaciter reici articulos quos non fundamentales appellant: quandoquidem Calvinistae praecedentem realem Lutherorum, & transubstantiationem Catholicorum execrantur, ne dum ignorant; & tam Lutherani, quam Calvinistae, Sociniani, Anabaptistae, ceterique heretici articulos quos Romana Ecclesia credendos proponit, improbant, impugnantque. Quapropter dicimus, illos extra salutis statum reperiri. Aliud ergo est asserere, rudes aliquos ignorare sine aeternae salutis dispendio unum vel alterum articulum posse qui christianae religionis principia non tangit; aliud longe maxime diver-

sua

sum docere, articuloꝝ fundamentalium fidem latius esse ad salutem eternam; quamvis articuli minus precipui relictantur, & impugnentur. Primum docent Catholicis; secundum heterodoxis, univēsa Scriptura sancta, antiquis Patribus, & Conciliis repugnantibus. Quin ratio ipsa naturalis repugnantiam commentū saltem deprehendit. Quoniam si Deus approbat cultum quem Catholicis corpori Christi Domini sacris symbolis veiato, Sanctis in celo regnantibus, ligno sanctissimi Crucis offerunt; quomodo gratiam habere potest Lutheranorum, & Calvinistarum voluntatem, ne dicam impietatem, qua, ceu idololatriæ macula pollutum, cultum illum execrantur? Extrema adeo pugnantia Deo grata erunt? Si alterum extremum diligit, alterum odio habere necesse est. Aut enim articuli ipsi non fundamentales revelati a Deo sunt; aut secus. Si revelati, veri sunt; si veri sunt, Deo, qui veritas est, non placere nequeunt. Si falsi, falsitatem a Deo probari repugnat. Accedit: si articuloꝝ non fundamentalium fides haud est ad salutem necessaria; quid ergo Lutherani, & Calvinistae cum ceteris sectis ab Ecclesia Romana, in qua nati, sanctificati, & salutariis pharmacis resecti erant, deservire? Cur tot schismata, tempestates, & bellaque concitantur? Si doctrina sacramentorum, iustificacionis, bonorum operum, purgatorii, cultusque Sanctorum ad fundamentales articulos non pertinet; ut quid a Romana recesserunt communione? Ex his nemo non videt, quam vanum sit hoc recens hereticorum inventum. Quoniam modum enim pro delirio haberetur, si quis vellet aliquid divinum preceptum contumaciter violare, ea ductus erronea opinione, quod mandatum istud fundamentale non sit; ita sane loco montis habenda pertinacia illorum est qui plures divine fidei articulos pernegant eo pretextu quod fundamentales non sunt. Canamus ergo cum Ecclesia in suo Symbolo: *Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem, quam nisi quis sequi invigam, involuntarius servaverit, absque dubio in aeternum peribit.*

Extra Catholicam-Romanam Ecclesiam nulla datur salus. Laxa Calaisiarum Bisembonum, Caranels, La-Croix, & Sporers, & aliorum opinio relictur.

Questionem impeditam, arduam, sublimem, tremendissimamque examinandam aggredimur: eoque mihi difficilior est, quod pro dignitate enucleatam nondum invenierim. Convenit inter Catholicos, salutem extra Ecclesiam catholicam non reperiri. Sed quoniam dicendi sunt extra Ecclesiam catholicam, non est unum Doctorum sententia. Nam recentiores non pauci, potissimum ex Calvinis, extra Ecclesiam catholicam relictur duntaxat hereticos quos vocant *formales*, nempe qui pertractat oppugnant aliquos articulos fidei. Alios appellat hereticos *materiales*, qui utique separati sunt ab Ecclesia Romanae communione; sed contendunt istos reperiri in Ecclesia catholica universalis, seu etiam Romana, animo, & desiderio, eo quod invincibiliter ignorent articulos fidei Ecclesie istius. Idcirco hereticos materiales vocant, quod peritantes non sunt in impugnando aliquo fidei articulo. Horum in numero ponunt Lutheranos montolos, silveltes, rudes, simplicefque, qui bona fide ea in religione vivunt quam a teneris unguiculis didicerunt. Illi nihil de Romano Pontifice, nihil de Romana Ecclesia, nihil de purgatorio, nihil de Sanctorum cultu audierunt. Quapropter istorum articuloꝝ ignorantia invincibilis, & innocens in istis reputanda est. Salvaturus ergo, si articulos precipuos, & fundamentales crederint.

II. Illud ut certum ponendum est, quemadmodum inter Catholicos, sic inter hereticos, aliquorum articuloꝝ invincibilem ignorantiam reperiri posse. Eam in rudibus quibusdam Catholicis admittunt communiter Theologi. Potiori ergo iure concedenda aliquibus hereticis est, non minus quam Catholicis imperitis, rudibus, & ignaris. Hoc ergo extra controversiam positum existimo. Porro illi qui hac invincibiliter laborant ignorantia, quique extra Catholicam-Romanam Ecclesiam reperuntur, fieri ne salvi valent, seu obtinebant ne reipia salutem aeternam? Hæc est controversia dirimenda.

III. Nemo aditum extra arcam Ecclesie Romano-Catholicæ & vris decedens salutem consequitur. Tremendissima sententia veritas,

ras, non ratiunculis humanis, sed divinis testimonioꝝ ostendenda, firmandaque est. Porro innumera sunt Scripturarum documenta que propostam confirmant veritatem. Brevitati indulgens unum promo ex Petri Epist. cap. III. *Cum fabricaretur arca, in qua pauci, idest octo anime salvæ factæ sunt per aquam: quod & nos nunc similis forme salvat baptisma.* Arca Ecclesia est, in quam quisque medio baptismate ingreditur. In diluvio omnes extra arcam, nemine excepto, perierunt. Ergo omnes extra Ecclesiam aeterno periclitantur naufragio. Quid ad hæc novi Calvinistæ? Ignorantia invincibilis quempiam ne salvum fecit extra arcam noeticam? Vi istius decantate ignorantie, animo ne aliquis fuit intra arcam, ut animo, & corpore a naufragio liber evaderet? Et audebunt extra arcam Christi arcam, aliquem in paradysum evehere? Ob oculos tibi sicut omnes Christi parabolas. Nullum triticum, nisi ex designata area, mittitur in horreum: nulla piscium electio, nisi ex fagina: nullæ virgines, nisi ex decem illis ad nuptias delinquantur. Nullus ergo, nisi ex vera Ecclesia, ad æternum sumitur regnum. Audi Hilarium Pictaviensem in Matth. cap. XIII. *Sedens in navicula &c. In parabolis enim erat locutus & facti istius genere significat eos qui extra Ecclesiam positi sunt, nullum divini sermonis capere posse intelligentiam. Navis enim Ecclesie typum presertim, intra quam verbum vite positum, & prædicatum, hi qui extra sunt, & arena modeste, atque invidiosæ, intelligere non possunt.* Audi Cyprianum Lib. de unit. Eccles. *An secum esse Christum, cum collecti fuerint, opinantur qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales enim si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpugnabilis, & gravis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest qui in Ecclesia non est: ad regnum pervenire non potest qui eam que regnatura est, derelinquit.* Audistis? Sanguinis effusio Christi nominis confessionem ablucere haud valet separationis maculam. Hanc vero debet ignorantia invincibilis a vobis invecata? Quoniam maior ignorantia, immo quamquam maior veritatis persuasio, illa que ad effundendum pro Christi nomine sanguinem impellit? Et tamen firmissima hæc persuasio, atque adeo vera Ecclesie ignorantia nihil teste Cypriano prodest ad aeternam salutem. Argumentatur iterum ibidem S. Martyr Cyprianus. *Habere iam non potest Deum patrem*

qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quisquam qui extra arcam Noe fuit; & qui extra Ecclesiam factus fuerit, evadit. Legas velim integrum locutum Cypriani librum: internum audi Augustinum Lib. de patientia cap. xxvi. ubi fuso calamo explicat patientiam, & constantiam qua in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum: quæ omnia laudat; subdit tamen, nihil prodesse ad regnum celorum obtinendum; non ad extremi iudicii tolerabilis supplicium subendum. Hanc fortitudinem, & patientiam Dei donum esse adfirmat; continuo tamen admonet: *Caveendum est enim ne forte, si Dei donum istam patientiam dixerimus, hi quibus inest, etiam ad regnum Dei pertinere credantur.* Quid clamant Calvinistæ, Bisembonum, La-Croix, ceterique? Hæretici illi materiales sunt, non formales. Adeo quippe heretica illorum patientia, ut ad mortem pro Christi fide subeundam adducat. Si Ecclesiam Catholicam-Romanam ignorant, invincibilis ignorantia illæ? Contra desinunt Patres Cyprianus, Augustinus. Patientia hæc donum quidem Dei est; at non sanctorum illius Hierusalem qua sensum libera est mater nostra; sed ex via qua possunt accipere etiam filii concubinarum, quibus Iudei, Jeshimatici, vel heretici comparantur. Quomodo enim scriptum sit: *Et ecce ancillam, & filium eius: neque enim heres erit filius ancille cum filio mo: Isaac: & Abraham dixit Deus: In Isaac vocabitur tibi semen... ut intelligeremus, semen Abrahæ secundum Isaac propter Christum ad Dei filios pertinere, qui sunt corpus Christi, & membra, idest Ecclesia Dei, una, vera, germana, catholica... tamen etiam filios concubinarum Isaac quando a filio suo Isaac dixit Abraham, nonnulla eis largitus est munera, ne relinquerebunt omnino inanes, non ut tenerent heredes &c.* Alterum ergo dicendum inferi perdoctus P. Michael Elizalde in suo opere inscripto *Forma vera Religionis* quest. xxxvi. pag. 481. vel sanctissimos hos Patres audacissimos, ac temerarios fuisse, qui pro Christo etiam occisos condemnarunt, vel eos qui hic aliud sentiant, & tam facile salvati esse, ne quid dicam acerbius, inconsideratissimos, & in hac parte ignorantissimos. Confirmat hanc fiam sententiam P. Elizalde, cuius iudicium magni facio, quæst. præambul.